MERIDIANE

FLOARE RUPTĂ

EDITURA DE STAT
PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

FLOARE RUPTĂ

Lei 1,50

Meridiane

FLOARE RUPTĂ

ŞI ALTE POVESTIRI
DIN LITERATURA CEHĂ

În romîneşte de
ALICE GABRIELESCU
şi IHOR LEMNIJ

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURA ŞI ARTA

Din volumul:
ZEMĚ KYTICE
Anthologie vybraných povidek
1945—1955
Československý spisovatel
Praha, 1955

LUDVÍK AŠKENAZY

GABORE, GABORE...

Erau doi Gabori : Gabor cel mare și Gabor cel mic. Gabor Lakatos cel mare era tatăl lui Gabor Lakatos cel mic și legătura lor de rudenie se oglindea în toate, începînd de la părul negru, totdeauna vîlvoi, și terminînd cu croiala de efect a pantalonilor marinărești, de doc. Dacă cineva i-ar fi pus alături — ipoteză teoretică, ia încercați să puneți alături două coloane de argint viu ! — așadar, dacă ar fi izbutit cineva să-i pună unul lîngă altul, ar fi constatat cu mirare că pînă și cocoașele nasurilor coroiate ale celor doi Gabori erau la fel, după cum aidoma erau și scînteierile care fulgerau cîte o clipă din ochii lor căprui. Atîta doar că pe nasul coroiat al lui Gabor-tatăl cocoașa era mai mare, pe cînd cea de pe nasul lui Gabor-fiul era mai mică. Scînteile din ochii lui Gabor cel mare țîșneau repezi și urmau o cale frîntă, ca a fulgerelor, pe

cînd în ochii lui Gabor cel mic ele erau mici și abia pîlpîiau, verzui ca scînteile de pe blana unei pisici, cînd o mîngîi în răspăr.

Gabor cel mare avea treizeci și cinci de ani, iar Gabor cel mic treisprezece.

Amîndoi se născuseră în mahalaua țigănească din Košice. Nu vom cerceta prea amănunțit trecutul lor, fiindcă atunci ar trebui să-l descoasem pe sergentul de jandarmi Zahradníček, un mare cunoscător al sufletului țiganilor din ținutul Košice (în prezent ieșit la pensie), cum și pe precupețele, brutarii și măcelarii din Košice, cu care cei de-o teapă cu Gabor au dus o luptă neîndurată pentru a-și putea ține zilele.

Pe vremurile mănoase, poleite cu aur, ale primei republici, cramele din Košice erau des vizitate de un anume Josef Schreiber, latifundiar din Trebišov, căruia i se dusese vestea că în clipele de bună dispoziție lipea pe frunte cîte unui lăutar țigan bancnote de o mie de coroane și se lăuda către fetele din barul „Vița de aur" cam astfel:

— Directorul poliției Janda? Aici îl am.

Și se lovea cu palma peste buzunar.

— Consilierul guvernamental Cibulka? Aici șade.

Deschidea un portofel doldora de bani și arăta cu un deget lung înăuntrul lui.

Latifundiarul Josef Schreiber are legătură cu povestea celor doi Gabori numai în măsura în

care zarzavaturile pe care le ciordea Gabor cel mare de la precupețele din Košice proveneau din magazinul de legume „Josef Schreiber și fiul", iar franzelele pe care era vrednic să le șterpelească din căruța cenușie cu inscripția „Pîine" fuseseră coapte la brutăria mecanică „Progresul" (proprietar și întemeietor Josef Schreiber și fiul). Dar, cum am mai spus, toate acestea s-au petrecut în vremuri pentru vecie apuse, despre care Gabor cel mare nu vorbește decît cu scîrbă și amărăciune.

Sergentul de jandarmi Zahradníček din Košice a privit la timpul său certurile din familia lui Gabor dintr-un alt punct de vedere, pe care am putea să-l numim oficial, ceea ce l-a făcut să scrie un articol despre defectele de neîndreptat ale neamului țigănesc, articol care a adus sergentului de jandarmi Zahradníček glorie în rîndul specialiștilor, devenind obiect de discuție și pe culoarele Camerei.

Acest articol apăruse în 1934 în revista „Corespondența jandarmerească" și avea următorul cuprins:

„Deși la noi sterilizarea pe care o aplică Hitler în Germania nu este privită cu prea multă admirație, mi se pare că, în unele cazuri, măsura n-ar fi lipsită de temei. Țiganii, de pildă, rămîn un flagel îngrozitor al satelor noastre și nu numai al satelor. Ei se întrețin din furturi, efracțiuni și înșelătorii. Pagubele pricinuite de ei se

cifrează la milioane, bani grei. În afară de aceasta, republica trebuie să cheltuiască sume imense pentru organele judiciare și de siguranță, ca și pentru ținerea în evidență a țiganilor. În ultimul timp, situația problemei noastre țigănești mai mult s-a înrăutățit decît s-a îmbunătățit, și aceasta din cauza schimbării de vederi în tribunale. Pe timpul Austro-Ungariei, țiganul putea fi închis aproape oricînd, pentru vagabondaj, în timp ce în republică, mulți judecători achită pe țigani de această vină susținînd că la ei strămutarea de colo-colo nu e vagabondaj, ci viață nomadă. Dar și acum, ca și atunci, viața majorității țiganilor de pe teritoriile cehe se compune dintr-o alternare nesfîrșită între arest și libertate — scria sergentul de jandarmi Zahradníček — astfel, condițiile tehnice pentru sterilizarea lor sînt înlesnite. În răstimp de cîțiva ani toți țiganii adulți ar putea fi sterilizați și cu timpul ei ar dispărea cu totul."

Reproducem numai atît din „Corespondența jandarmerească".

Proiectul a stîrnit discuții aprinse pe culoarele Camerei, iar deputatul socialist-național Kokeš a adăugat întrebarea dacă nu s-ar putea cumva steriliza și comuniștii și, în general, toate elementele antistatale. După deliberare însă, proiectul n-a mai fost adus înaintea forurilor parlamentare, iar mai pe urmă s-a clasat *ad acta*[1].

[1] La dosar (în limba latină în original).

Așa s-a întîmplat că lui Gabor cel mare i s-a născut Gabor cel mic. Era un rod al dragostei, dar cînd Gabor cel mare a venit să-l ia din mîinile mamei, mîinile ei erau vinete și fără mișcare. Nu s-a mai putut face nimic, pentru că mama, deși femeie tînără și arătoasă, era stoarsă de vlagă, și puținul ei sînge și-l vărsase tot în trupulețul lui Gabor cel mic.

Pe Gabor cel mare îl podidiseră lacrimile și de mîhnire și de bucurie; apoi cinstise moartea și nașterea la același mare praznic cu mîncări și băutură.

Aflînd cele petrecute, Zahradníček, sergentul de jandarmi, a declarat, oftînd:

— Dacă se apucă de furat de la trei ani, legea e neputincioasă. Dar dacă începe mai tîrziu, o să-l putem aresta pe Gabor Lakatos-tatăl pentru lipsă de grijă față de copil.

Fin cunoscător al sufletului țigănesc a mai fost și sergentul de jandarmi Zahradníček! Dar în cazul de față n-a nimerit-o. Gabor cel mare și-a găsit de lucru la fabrica de cherestea, iar Gabor cel mic n-a furat.

Au trăit amîndoi în cea mai desăvîrșită prietenie, bucurîndu-se unul pe altul cum puteau. Gabor cel mare se dădea tumba și meșterea jucării năstrușnice spre desfătarea ochilor și inimii copilului, iar Gabor cel mic dădea celui mare sărutări sfioase, îmbălate, și-l zgîria pe barbă ca o pisică. Sculare de dimineață era la ei un eve-

niment, iar altul, mai minunat, se petrecea seara, cînd Gabor cel mare se întorcea acasă. Intîlnirea lor devenea un prilej de plăcere fizică, sub forma unei acadele, dar și de desfătare sufletească, nu mai puțin prețioasă și însemnată, fiindcă nimic nu-i plăcea mai mult lui Gabor cel mic ca poveștile, sau, mai ales, acele clipe cînd Gabor cel mare deschidea tocul negru în care-și ținea vioara. Cei doi se iubeau din toată inima. Ți-era mai mare dragul să te uiți cum Gabor cel mic îl trăgea pe cel mare de pletele negre sau cum Gabor cel mare îl bătea cu palma peste dos, pe cel mic. Erau amîndoi în stare să rîdă cu hohote de lucruri neînsemnate, pînă și de o muscă așezată pe tavan.

— Tată, o muscă, țipa Gabor cel mic arătînd-o cu mîna întinsă spre tavan. Și ține-te rîs. Gabor cel mic sălta și icnea, iar Gabor cel mare își lovea cu palma pulpele tari, și-și sucea capul în toate părțile înecîndu-se de rîs. Așa trăiau ei, singuri, îndrăgostiți unul de altul, plini de o veselie fără sfîrșit.

Așa au trăit tot timpul cît Gabor cel mare a lucrat la fabrica de cherestea. Viețuiau singuratici, într-un bordei de la marginea satului Jakubovice, cu foșnetul și verdeața pădurii în preajmă. Dimineața îi trezea ciripitul păsărilor și zumzetul unui bondar oploșit în stejarul înalt din stînga casei. Gabor cel mare pleca la lucru dimineața și se întorcea abia cînd se lăsa seara.

Gabor cel mic rămînea încuiat în casă, sta la geam, cufundîndu-și privirile în desișul verde și mușca în răstimpuri dintr-un codru mare de pîine, mestecînd alene ca să-i ajungă mai mult timp. Seara, cînd Gabor cel mare venea acasă, fiul îi povestea tot ce-a văzut.

— Tată, au trecut doi urși, uite, pe colo. Unul avea pe cap o coroană.

— Fugi, măi, de-aici, îi răspundea Gabor cel mare. Nu minți, ticălosule.

— Zău, tată, că avea coroană. Dacă-ți spun, stăruia Gabor cel mic, apoi întreba :

— Dar cu piticii nu te-ai întîlnit ?

— Ba da, răspundea serios Gabor cel mare.

— Fugi de-aici, mincinosule, rîdea atunci de el Gabor cel mic.

Se lăsa însă ușor convins ; în basmele țigănești trăiesc doar sumedenie de pitici, de stafii și de duhuri ale apelor.

— Hai, cîntă la vioară, tată, îl ruga nerăbdător Gabor cel mic, uitîndu-se țintă la tatăl său cum își trage vioara din toc și dă arcușul cu sacîz.

Incepea concertul de noapte. Gabor cel mare nu era cine știe ce artist, dar pe cel mic îl mulțumea destul. Băiatul boldea ochii mari și scînteile Lakatoșilor străfulgerau din ei în toate părțile, iar în răstimp, nasul îi curgea nestingherit, pic, pic, pic. In asemenea clipe, cui îi mai trăsnește prin cap să-și șteargă mucii. Doamne, ce

concerte! Dacă în sălile unde cîntă vreun mare virtuoz, săli pline de domni adormiţi şi de cucoane trăgînd cu coada ochilor, invidioase, la rochiile vecinelor, s-ar afla o singură inimă care să bată cu atîta căldură, artistul i-ar simţi bătăile pînă în degete şi ar atinge strunele sau clapele cu o dragoste şi un avînt întreit.

— Mai cîntă, tăticule, spunea Gabor cel mic.

— Hai, culcă-te acuma, răspundea Gabor cel mare.

Apoi se culca lîngă Gabor cel mic, potrivind astfel ca părul copilului să-i mîngîie bărbia. Era înduioşător să vezi ce mult se iubeau tatăl şi fiul.

Aşa au trăit tot timpul cît Gabor cel mare a lucrat la fabrica de cherestea de lîngă Jakubovice.

Dar asta s-a întîmplat cam de mult.

Acum Gabor cel mare munceşte pe şantierul oţelăriilor din Witkovice, iar Gabor cel mic învaţă să cînte la vioară la şcoala de muzică din Ostrava.

Gabor cel mare împlinise, cum am spus, treizeci şi cinci de ani, iar Gabor cel mic treisprezece.

Locuiau într-o căsuţă, pe drumul care duce spre Kunčice, şi aveau acum baie şi încălzire centrală. În cameră atîrna pe perete un pendul care bătea orele.

Gabor cel mare lucra la excavator, portretul lui era expus în vitrina unui magazin din Ostrava. În drum spre şcoală, Gabor cel mic se oprea de fiecare dată în faţa vitrinei şi asculta ce spuneau oamenii. Cei mai mulţi priveau fotografia fără să-şi dea părerea, dar unii îl admirau.

— Frumos ţigan...

Aşadar, Gabor cel mare avea şi mulţumire şi glorie. Acum puteau să-şi ungă pîinea cu un strat mai gros de unt, ba Gabor cel mare punea şi bani deoparte, cu gînd să cumpere o bicicletă pentru Gabor cel mic. Viaţa se făcuse ca mierea, lină şi dulce, iar cei doi Gabori se înfruptau din ea cu linguriţele pline.

Viaţa însă, prieteni dragi, e un lucru complicat. Aşadar, daţi-ne voie să contribuim şi noi cu o mică parte la experienţa voastră, desigur bogată.

Cele ce urmează se referă la Gaborii amîndoi, dar la început a fost Soňa Májová.

E de prisos să v-o mai prezint pe această Soňa Májová, doar o cunoaşte toată lumea. Soňa Májová era învăţătoare, avea un nas turtit şi acoperit cu un soi de pistrui. Fata aceasta tăcea din gură numai cînd nu se mai putea altfel. Ca o cometă, ea străbătea neîncetat orbita lumii constructorilor, dar, spre deosebire de cometa lui Halley şi de alte corpuri cereşti supuse neclintitelor legi ale universului, Soňa Májová n-avea o traiectorie determinată: venea şi pleca pe ne-

așteptate. Oamenii de pe șantier o iubeau toți și nu-i spuneau altfel decît comsomolista. Conducea secția de învățămînt a șantierului și în capul ei se născu ideea de a înființa o școală pentru țigani. Mai interesant este că ideea aceasta a purces de la Gabor cel mic, tocmai de la el care, deși de vîrstă școlară, trata cu dispreț legea care decreta învățămîntul primar obligatoriu. Începuse, nu-i vorbă, și el să umble în clasa întîi, dar nu i-a plăcut și pace. Colegii erau prea mărunței ; Gabor cel mic îi întrecea cu un cap. Pe lîngă asta îl mai supărau Vera și Boženka, fetițele care ședeau lîngă el în bancă. Obraznicele de ele obișnuiau să cînte printre dinți :

Și-a bătut țiganul ieri țiganca,
A bătut-o rău peste șalvar.
Dar mai rea ca el este țiganca :
Și-a bătut țiganul cu-n vătrar.

La ultimul vers, Vera și Boženka se uitau la vecinul lor care făcea un bot dușmănos sau nepăsător.

După ce au cîntat așa de vreo trei ori, Gabor cel mic n-a mai venit la școală.

Și atunci, Soňa Májová s-a gîndit să facă școală numai pentru țigani.

Învățătoarea nu cunoștea lucrările științifice ale sergentului Zahradníček și privea problema țigănească din cu totul alt punct de vedere. Nu

cunoștea nici legea cesaro-crăiască, cea veche, care dădea mînă liberă poliției să aresteze pe orice țigan, pentru vagabondaj ; ea și-a dat însă seama, și cu multă mîhnire, că lacunele în cunoștințele țiganilor erau din cale-afară de mari. Un fruntaș în muncă să nu cunoască tabla înmulțirii și să continue a crede că fulgerele sînt semne ale mîniei lui Dumnezeu ! Un asemenea om nu putea fi îndrumat spre țelurile înalte cărora le era hărăzit.

La forurile de resort, Soňa Májová a găsit înțelegerea abia după lungi și înverșunate lupte ; mai ales primele vizite făcute oficialităților au fost furtunoase. Șantierul se găsea atunci în plină bătălie, iar cel care conducea focul era directorul Holub. Bătălia se dădea pentru construirea unui furnal înalt, pentru fierul care lipsea ; în fiecare clipă suna telefonul și în receptor striga un glas răgușit. Cînd Soňa Májová și-a expus proiectul școlii pentru țigani, directorul Holub a privit-o binevoitor și îngîndurat, așa cum privesc soldații din tranșee, în vuietul unui bombardament de artilerie, raza de soare care s-a așternut pe mîneca vestonului îmbîcsit de țărînă.

— Toate la timpul lor, spuse directorul Holub. Toate la timpul lor, dragă tovarășă, și toate la locul lor. Ce spui dumneata, e o chestiune de viitor. În acest ceas noi luptăm aici pentru oțel.

Se înclină spre Soňa Májová și o întrebă :

— Te gîndeşti cu tot dinadinsul la şcoala asta ?

— Cu tot dinadinsul, răspunse Soňa. E o nevoie imperioasă.

— A cui ? se miră directorul Holub. A dumitale ?

— Nu. A vremurilor în care trăim.

Directorul Holub zîmbi cu bunăvoinţă, ţipă ceva la telefon, apoi o luă pe Soňa de bărbie, părinteşte, şi o povăţui tot ca un părinte :

— Dragă fetiţo, dumneata prea le vrei pe toate. Cîndva ai propus un teatru de vară, pe urmă te-ai zbătut pentru o baie, iar altă dată te-ai plîns că la cantina şantierului nu se servesc legume. Iar eu îţi spun : vremurile sînt atît de mari, încît lucrurile mărunte trebuiesc lăsate la o parte. În ceea ce priveşte şcoala asta pentru ţigani, n-avem fonduri. Să păstrăm perspectiva, tovarăşă Májová, nu să ne gîndim la gulii. Construim giganţi de oţel, iar dumneata ne pui să umblăm după creioane ?

Dar Soňa Májová nu putea fi de acord cu directorul Holub, mai ales nu cu teoria lui despre vremurile măreţe care lăsa la o parte lucrurile mărunte.

— Cred, tovarăşe — zise ea — că pentru o epocă grandioasă nimic nu e lipsit de însemnătate. Şi cu atît mai puţin oamenii.

— Cine a vorbit de oameni ? se miră directorul Holub.

Pot să vă mai spun că pînă la urmă Soňa Májová a izbutit. O denumire nouă, acea de prinţesă a ţiganilor, a luat locul celei de comsomolistă. Era îndărătnică şi se încăpăţîna în părerea ei. Încă înainte de-a se fi rezolvat definitiv problema şcolii pentru ţigani, ea cumpărase caiete şi creioane, iar pe peretele viitoarei săli de clasă atîrnase portretul lui Maxim Gorki, purtînd pe cap o pălărie neagră cu boruri mari.

Cam în acelaşi timp, Soňa Májová avu o discuţie cu un anumit pedagog, al cărui nume mai bine să-l trecem sub tăcere. Acesta avea sarcina de a asigura şcolilor cadrele didactice. Dar în loc să facă acest lucru, pedagogul rosti un discurs grav şi savant, din care ne luăm libertatea să cităm cîteva fragmente :

— Însuşirea cea mai de preţ ce o are omul — glăsui savantul pedagog — este energia. Ne străduim să nu risipim alimentele şi lumina, apa şi cărbunele, dar n-am învăţat încă să cruţăm energia omenească. Dumneata, o femeie atît de bine dotată, entuziastă, dinamică, vrei să-ţi risipeşti cu nesocotinţă ceea ce ai mai de preţ — energia dumitale. Şi pentru ce ? Pentru o experienţă nefolositoare şi — să vorbim deschis — de prisos. Ca pedagog pot să declar cu cugetul împăcat : ţiganii sînt un element nestatornic ! Nici cu lanţuri nu vei izbuti să-i legi de băncile şcolii,

— Cu lanțuri, ce-i drept, nu, zise Soňa. Aveți dreptate.

— Atunci cum? întrebă pedagogul.

— L-ați citit pe Makarenko?

— Makarenko... grăi savantul pedagog și rămase îngîndurat. Da, bineînțeles, dar... Numai că Makarenko... Hm! se înțelege că Makarenko... Dar, mă rog, de ce mă întrebi? Ce legătură are Makarenko cu discuția noastră?

N-a putut să se înțeleagă cu Soňa Májová. N-a dat învățători pentru școală. Nu-i nimic, știe ea, Soňa Májová, să se descurce și singură. Și iată că într-o bună zi a început să oprească în drum pe oamenii cu pielea tuciurie și să le pună întrebări. Cei pe care-i țintea noua acțiune a Soňei Májová au început s-o ocolească abia după ce în încăperile destinate școlii pentru țigani s-au ivit bănci și cîteva hărți pe pereți. Dar atunci era prea tîrziu.

— Care e deosebirea între șes și platou? întrebă ea pe cel întîlnit.

Țiganul tăcea abătut.

Cam astfel de întrebări punea Soňa Májová. Apoi scotea un carnețel și nota numele omului.

— In martie începem școala, adăuga ea cu un surîs prietenos. Te-am înscris. Ce zici, vii?

Țiganul ofta, dădea resemnat din cap și se îndepărta cu sufletul plin de simțăminte contradictorii.

In felul acesta au fost înscriși la școală patruzeci de elevi de diferite vîrste. Cel mai tînăr, Ferenc, n-avea decît opt ani, iar cel mai bătrîn era Frantz Josef, un țigan care-și cîștigase porecla pe temeiul uluitoarei lui asemănări cu răposatul împărat. Avea peste cincizeci de ani și numai cîțiva dinți galbeni în față. Și-i duhneau amarnic a tutun și hainele și trupul.

Școala s-a deschis într-un cadru sărbătoresc, într-o duminică.

La o masă în mijlocul clasei, ședea prezidiul, în care puteai vedea și pe pedagog și pe directorul Holub. Prin fereastră, dimineața duminicală strecura cele dintîi sfioase zîmbete ale soarelui. Directorul Holub era vădit emoționat. Pe perete atîrna o fîșie de hîrtie roșie cu lozinca:

Omul — ce mîndru sună acest cuvînt!

Pedagogul remarcă, plin de amărăciune:

— Ce mîndru sună acest cuvînt... Omul... Da... Frumoase cuvinte, mari cuvinte... Omul, cuvîntul sună mîndru. Dar de ce nu i-o fi dînd voie să doarmă pe săturate măcar duminica?

Soňa Májová se sui pe podium. Purta o rochie de primăvară și avea o violetă în păr. Cuvîntul introductiv pe care-l rosti fu primit cu aplauze. Soňa a vorbit despre tot ce se poate învăța cunoscînd literele și de cîtă însemnătate este ca omul să învețe cît mai mult, să știe să scrie, să

citească şi să facă socoteli, să ştie cum s-au format rîurile şi stelele, de ce pomii sînt verzi şi de ce iarna-i urmată de primăvară.

Cuvîntarea a fost frumoasă şi i-a entuziasmat pe toţi.

Afară strălucea soarele şi tot şantierul mirosea a primăvară.

Pe tablă, Soňa Májová scrise litera A.

In banca întîi stăteau, unul lîngă altul, Gabor cel mare şi Gabor cel mic. Purtau pantaloni marinăreşti, lungi, de aceeaşi croială. Invăţătoarea se uita la ei cu plăcere: feţele lor erau luminate de bucuria şi seriozitatea momentului. Şi semănau leit unul cu altul.

In pauza care urmă primei ore, Gabor cel mare îl povăţui pe Gabor cel mic:

— Să stai drept şi să nu te tot suceşti!

Sună clopoţelul şi altă oră începu.

Încă din primele zile, s-a văzut că Gabor cel mic întrecea prin silinţă şi deşteptăciune pe toţi elevii. Printre cei bătuţi era şi tatăl său, dar Gabor cel mare se încălzea la razele gloriei fiului şi nu-şi dorea de loc sieşi laurii. Numai în primele zile de şcoală, o nelinişte necunoscută pînă atunci îi muşca uneori, foarte rar, inima. Simţea ca o înţepătură uşoară dar pînă să-i găsească pricina, neliniştea se risipea şi Gabor cel mare radia iarăşi de dragoste de părinte, ca un lampion. Se uita la fiul său cu ochi aprinşi, ca şi cînd ar putea descoperi la el lucruri mari, neaşteptate, iar seara, cînd se culcau în pat, îl trăgea mai aproape de el. Privea cu drag nasul copilului, nasul Lakatoşilor, coroiat şi cu nări fine, genele lui lungi care-i cădeau ca o perdea peste chipul adormit, cuprindea cu privirea tot trupul lui Gabor cel mic, încolăcit ca un ghem şi respirînd rar.

— Are picioare lungi băiatul, îşi mai zicea Gabor cel mare cu mulţumire, înainte de a-l fura somnul.

Mîndria şi admiraţia aceasta a început a şi-o răspîndi pe tot şantierul, glorificînd familia Lakatos în cuvinte înflorite, poetice.

Moş Tereba, şeful secţiei 106, curma lăudăroşenia lui Gabor cu observaţii scurte şi simple ca:

— Hm! Laudă-mă, gură!

Sau:

— Nu te mai umfla atîta că o să pici într-o zi de pe excavator!

Degeaba! Inima lui Gabor era prea strîmtă ca să cuprindă toată măreţia familiei Lakatos şi el urmă să o împărtăşească tuturor, cu o mărinimie nemăsurată.

— Lakatoşii — spunea el — aşa sînt. Ori în frunte ori de loc. Aşa sîntem noi. Ori în capul bucatelor, ori ne lipsim de toate. Gabor cel mare aici, Gabor cel mic acolo... Sîntem amîndoi în frunte, conducem şi vom conduce.

— În fruntea cozii veţi conduce, prevestea iritat moş Tereba şi adăuga:

— Ô fi el băiat bun, da-i prost ca oaia.

Grozav îl supăra lăudăroşenia lui Gabor dar găsi în curînd împotriva ei o armă ingenioasă şi eficace. Il înţepa pe Gabor cu ea cum înţeapă albina cu acul.

— Pe dracu în frunte, zicea moş Tereba şi-l străpungea pe Gabor cu privirile lui ascuţite. In coadă eşti, nu în frunte, mă, neisprăvitule. Băiatu-tău e un mucos cu genunchii vineţi şi te-nvîrte pe degete. Şezi în bancă lîngă nodul ăla de om şi tu nu eşti în stare să faci cît el. Uitaţi-vă la dînsul: măgar mare şi prost de dă în gropi. Să mă trăsnească cerul de nu-i aşa...

Gabor cel mare răsufla adînc şi se gîndea la fericiţii părinţi peste care n-a dat pacostea de a şedea în banca şcolii cu copiii lor. Cum mai poţi să-ţi duci la îndeplinire înalta menire de tată cînd te suceşti la tablă ca un neghiob, cînd băiatul-te vede, îţi aude răspunsurile aiurite, îţi măsoară toată micimea şi nimicnicia ta sub privirile severe ale Soňei Májová? Copilul trebuie să vină la tată ca la un nesecat izvor de ştiinţă, iar tatăl trebuie să-i astîmpere setea, să-l mustre şi să-l povăţuiască... Fericiţi părinţii care nu stau în banca şcolară alături de copiii lor. Caietele în care şi-au scris temele aceşti fericiţi părinţi au hîrtia de mult roasă de dintele vremii, filele le sînt smulse, îngălbenite sau prefăcute în pulbere.

Bine de ei că-şi pot aminti cu plăcere şi îngăduinţă:

— Cînd umblam eu la şcoală, aveam numai de „unu" în catalog.

Şi nimeni nu-i poate dispreţui.

Dar cu Gabor cel mare şi Gabor cel mic lucrurile nu stăteau tot astfel. Amîndoi îşi muiau peniţele în aceeaşi călimară, aveau pe bancă aceeaşi carte de citire şi în faţă pe Soňa Májová, care zicea:

— Gabor cel mare nu ştie? Ia să-l auzim pe Gabor cel mic.

Şi Gabor cel mic ştia.

Ce greu era pusă la încercare mîndria de tată şi simţămîntul de a fi tată! Fiindcă trebuie să recunoaştem deschis: la şcoală, Gabor cel mare nu făcea nici o brînză. Puţin îi păsa lui că Odra îşi croieşte drum spre miazănoapte prin Porţile Moraviei, la sud-est de Becva, şi-i era cu desăvîrşire indiferent faptul că cea mai înaltă dintre culmile žd' arské se numeşte Devát skal [1]. Citea anevoie şi rar, apoi, deodată, slovele îi fugeau de dinaintea ochilor ca o cireadă de făpturi ciudate şi mici. Abătut, Gabor îşi cufunda privirile în cartea deschisă şi tăcea. Erau clipe cînd simţea în cap o tăcere şi un gol covîrşitor, vîna albastră de pe tîmplă îi zvîcnea sălbatic, iar cuvintele îi păreau că vin de hăt departe şi abia le

[1] Nouă Stînci.

pricepea. Gabor cel mare învăța greu. Stătea în bancă asemenea unei stînci în care izbea mereu fluxul învățăturii Soňei Májová. Dar stînca rămînea neclintită, valurile se spărgeau de ea neputincioase, iar Gabor cel mare își ridica privirea la ceasul din perete de sub tabloul profetesei Libuša :

— Încă zece minute.

Ceasul își bătu înainte tic-tacul, iar Gabor cel mare se întindea pe furiș, trosnindu-și ușor oasele.

Din cînd în cînd lăsa capul în jos și șuiera subțirel pe nas. Plescăia din gură de parcă ar fi gustat ceva, dar plescăitul îi era somnoros și leneș.

Cădea într-o dulce toropeală în care Gabor cel mare se întîlnea cu fel de fel de oameni, printre care și cu sergentul de jandarmi, pensionat, Zahradníček.

Gabor cel mic îl trăgea de mînecă. Tatăl făcea pe nevinovatul și întreba :

— Ce-i ?

— Nu dormi, îi șoptea Gabor cel mic.

— Păi, da ce, dorm ?

Fiul îl privea atunci mustrător.

Cele mai grele clipe, însă, erau acelea cînd îl scotea la lecție.

— Gabor cel mare, la tablă ! striga Soňa Májová. Gabor se scula din bancă și ajungea la tablă cu inima bătînd.

O mînă necunoscută trăgea atunci o perdea peste toată știința lui, ca o horbotă deasă ; capul i se umplea de un întuneric gros de nepătruns. Lua creta în mînă și de obicei o rupea, de cum atingea cu ea tabla, zîmbea atunci, fără să știe de ce, ca un nătîng.

— Anička avea la casa de economii cincizeci de coroane, spunea Soňa Májová, nesimțitoare la deznădejdea lui Gabor. Bunicul i-a dat încă patruzeci de coroane pe care Anička i-a pus tot la casa de economii. Ce sumă are acum depusă ?

Gabor cel mare se gîndea.

— Anička, Anička a depus, bunicul i-a dat...

Își aducea aminte că a cunoscut cîndva o Aničkă, slujnică la un rabin din Košice. Fata își arăta deschis prietenia față de Gabor, îl chema în taină la bucătărie, unde stăpîna era ea. Îl ospăta cu plăcinte evreiești și declara oarecum încurcată :

— Toți bărbații sînt niște mincinoși, iar țiganii și mai și !

Gabor încerca să-și amintească numele unei prăjituri care-i plăcea lui mai mult, pregătită din nuci și miere, dar Soňa Májová îi curma curgerea leneșă a gîndurilor.

— Nu fi distrat, Gabore ! Anička a avut cincizeci de coroane la casa de economii. Bunicul i-a mai dat patruzeci de coroane, pe care Anička i-a pus tot la casa de economii.

„Makagigi — își amintea cu bucurie Gabor numele prăjiturii lui făcute din nuci și miere — Makagigi !"

Pe urmă, se uita la Gabor cel mic, iar Gabor cel mic se sucea în bancă cu ochii boldiți și șoptea cu un șuier pătrunzător :

— Nou-ă-zeci.

Clipind din ochi, Gabor cel mare arăta lui Gabor cel mic că n-a înțeles iar acesta se căznea să-i sufle mai bine.

— Gabor cel mic, nu sufla ! ordona Soňa Májová și-l dojenea pe Gabor cel mare :

— Să-ți fie rușine !... Să-ți fie rușine !...

Sfîrșitul era de fiecare dată cam același. Gabor cel mare părăsea înfrînt cîmpul de bătălie iar Soňa Májová scotea la tablă pe Gabor cel mic.

— Dacă nu știe cel mare, să-l auzim pe cel mic.

La aceste cuvinte, Gabor cel mare uita pe loc amărăciunea propriei lui înfrîngeri și ochii îi străluceau urmărind biruința fiului. Gabor cel mic purta creta pe tablă cu o mînă îndemînatică și numaidecît pricepeau toți că dacă Anička a avut la casa de economie cincizeci de coroane și dacă bunicul i-a mai dat patruzeci...

„Un adevărat Lakatos, se gîndea cu mîndrie Gabor cel mare. Un adevărat Lakatos. Așa sîntem noi toți din moși strămoși."

Dar în ultima vreme în timp ce dormita, i se

năzărea în față moș Tereba. Bătrînul avea niște ochi de te băgau în boală, mustața îi era căruntă, iar din gură îi atîrna veșnic, ca un cioc de vultur, un muc de țigară.

— Te lauzi, te lauzi, otravă ce ești, îi arunca dojana moș Tereba, iar Gabor cel mare clipea ceva mai des din ochi și se cufunda mai departe în chinuitoarele lui nedumeriri.

Păi zău, a mai văzut cineva ca oul să fie mai dihai decît găina ?

Cine e Gabor cel mare și cine Gabor cel mic ? Fotografia lui Gabor cel mare stă expusă în vitrina celui mai mare magazin din Ostrava, iar serile e luminată sărbătorește.

Gabor cel mare este cineva, dragii mei !

Dar Gabor cel mic, cine-i ?

Gabor cel mic mai păstrează acasă o păpușă de cîrpe cu care încă se mai joacă din cînd în cînd, pe furiș. Da, ăsta e adevărul, ce să ne mai ascundem după deget.

Iată unde-l purtau gîndurile pe Gabor cel mare.

Și-aducea aminte cum îl aștepta Gabor cel mic în căsuța din pădure, de lîngă Jakubice, cum rîdeau amîndoi de muștele de pe tavan și cum fierbeau ciorba. Pe atunci Gabor-tatăl era într-adevăr cel mare : Gabor cel mic se uita la el de jos în sus și i se părea că-l vede ajungînd cu capul pînă în nori. Pe atunci nimic pe lume nu s-ar fi putut asemui cu Gabor cel mare. El cînta

din vioară, putea vorbi cu păsările, cu piticii și cu duhurile apelor, știa să explice de ce scrîșnește ferăstrăul și de ce fumul se ridică din coș drept în sus. Înțelepciunea lui Gabor cel mare era neîntrecută, măreția lui neîndoioasă.

„Cînd te gîndești că nu are decît treisprezece ani!" își zicea tatăl.

Și uite-așa, pe calea gîndurilor, s-a amestecat în sufletul lui Gabor cel mare mîndria pentru fiul său cu deznădejdea că și-a pierdut autoritatea părintească. Uneori, în clipele de tulburare mai adîncă, atunci cînd inima i se strîngea de durere, presimțea destrămarea familiei Lakatos. I se părea că ceva nu mai e la locul lui, că însăși rînduiala lumii s-a stricat de cînd el șade în bancă lîngă băiatul lui și învățătoarea spune în auzul tuturor:

— Gabor cel mare nu știe? Ia să-l auzim pe Gabor cel mic...

Serile, Gabor cel mic stătea liniștit și-și făcea temele date pentru acasă, în vreme ce Gabor cel mare măsura camera cu pași mari. În sufletul lui se dădea o luptă grea. Dilema era într-adevăr hamletiană. Se punea întrebarea:

A copia sau a nu copia?

Adică să copieze Gabor cel mare tema pentru a doua zi de la Gabor cel mic? La început lucrurile se desfășuraseră mai simplu. Tatăl trăgea spre el caietul fiului și, zîmbind nevinovat, făcea să treacă tema pe caietul lui. Mai tîrziu

însă, Gabor cel mic începu să-și ridice privirea puțin mirată și întrebătoare către tatăl său, silindu-l să-și lase capul în jos.

Iată de ce Gabor cel mare măsura camera cu pași mari și se răfuia cu el însuși.

A copia sau a nu copia.

Dilemă cu adevărat hamletiană.

Dar lupta lui Gabor cel mare era de mai înainte pierdută; în cele din urmă nu-i rămase decît să se apropie de fiul lui, să-l atingă sfios cu mîna pe spate și să spună cu glas scăzut și tremurător, cu totul neobișnuit pentru un tată care vorbește fiului său:

— Gabore, dă-mi voie să copiez.

Atunci Gabor cel mic îi dădea caietul cu teme, fără să spună nimic.

Totuși într-o zi i-a spus:

— Învățătoarea zice că nu-i cinstit.

— Ce nu-i cinstit? se îngrozi Gabor cel mare.

— Să copiezi, tată, răspunse băiatul.

Viața deveni foarte grea pentru Gabor cel mare. El observa la fiul său schimbări neliniștitoare. Din ochii lui Gabor cel mic pierise ceva dar nu-și dădu seama ce anume. Nu era oare în privirea fiului un licăr de cercetare curioasă? Seara, el își băga nasul într-o carte, iar Gabor cel mare îl privea cu invidie.

— Ce citești? întrebă el o dată.

— Ceva despre munți, răspunse Gabor cel mic.

— Ce spune acolo despre munţi? întrebă cu jind Gabor cel mare.

— Din ce s-au format, fu răspunsul.

— Ei, zi, din ce? voi să afle Gabor cel mare.

— Suprafaţa pămîntului se schimbă mereu, începu să-i explice Gabor cel mic, iar tatăl asculta şi se silea să destrame ghemul de simţăminte care-i strîngeau pieptul ca nişte funii. Era în acest ghem şi vechea bucurie pentru deşteptăciunea lui Gabor şi o ciudată părere de rău pentru el însuşi, precum şi o furie încordată care izbucnea din adîncurile necunoscute ale sufletului său ca pale de foc, repezi şi fierbinţi.

— Suprafaţa pămîntului se schimbă mereu, gîndea Gabor cel mare, toate se schimbă mereu...

Deasupra părului negru al lui Gabor cel mic ardea becul electric. Afară ploua şi tristeţea cotropea treptat sufletul lui Gabor cel mare.

— Nu te culci? îl întrebă pe fiu-său.

— Nu, răspunse acesta şi citea mai departe.

Gabor cel mare se cinchi pe pat, cuprins de teama că o să-şi piardă fiul.

Mîinile îi tremurau şi abia se stăpînea să nu strige:

— Gabore, Gabore!

De fapt nimic nu se schimbase şi totuşi viaţa era alta acum.

Pe urmă, lui Gabor cel mare îi veni în gînd o idee pe care o crezu salvatoare.

Scoase vioara din tocul ei negru şi se apucă să dea arcuşul cu sacîz.

Se apropie apoi de capul lui Gabor cel mic, care răsărea din cercul de lumină al becului şi începu să cînte:

Gabore, Gabore, fiul meu iubit, uită-te la tată-tău!

Gabore, Gabore, fiul meu iubit, nu vezi cît mă doare?

Aşa încerca Gabor cel mare să-l vrăjească pe Gabor cel mic. Multă dragoste punea el în cîntecul său, dar strunele-s strune: altfel bate o inimă de om şi altfel zbîrnîie o vioară, mai ales cînd o atingi cu un arcuş vechi şi cu degete nepricepute.

Aşa se întîmplă şi în viaţă. Stă uneori în spatele tău un om, totul în el tremură, clocoteşte şi arde, iar tu rămîi stană de piatră, fiindcă nu-i auzi vuietul sîngelui.

Gabor cel mare cînta, cînta înainte:

Întoarce-te la mine, fiul meu...

Gabore, Gabore, fiul meu iubit.

Dar Gabor cel mic citea cum s-au născut munţii, cum odinioară pămîntul s-a prăbuşit în unele locuri lăsînd goluri mari. Acolo unde scoarţa pămîntului a fost strînsă din două părţi, ea s-a ondulat şi s-a zbîrcit, iar în alte locuri a crăpat şi o masă de lavă fierbinte a răzbit prin crăpături la suprafaţă. Această masă, cu timpul, s-a răcit...

Gabore, Gabore, fiul meu iubit...

— Lasă, tată, cîntecul, că mă dor urechile, zise Gabor cel mic. Voia să termine ce începuse să citească.

— Ce spui, fiule? întrebă Gabor cel mare și glasul i se frînse.

— Zic să lași vioara aia, zise scurt Gabor cel mic; pe urmă mai adaugă: Cînți prost de tot.

Gabor încetă să cînte, se culcă și adormi zbuciumîndu-se prin somn. I se părea că în fața căsuței din pădurea de lîngă Jakubice a răsărit deodată o stîncă dreaptă ca un perete. Gabor cel mic se urca pe ea tot mai sus, tot mai sus, iar Gabor cel mare nu putea să-i calce pe urme.

— Gabore, Gabore, striga tatăl cît îl ținea gura.

Da, dragii mei, pînă acolo ajunseseră lucrurile între Gabor cel mare și Gabor cel mic.

— Mi-l răpesc ei, se gîndea Gabor cel mare, fără să știe cine erau aceia care-i smulgeau copilul din suflet.

La școală mergea înainte dar fără nici un chef. Totul îi era nesuferit: și vopseaua castanie a băncilor, și rochia verde a Soňei Májová. Pînă și strălucitele biruințe ale lui Gabor cel mic cînd era scos la tablă, biruințe care înainte îl umpleau de atîta bucurie le privea acum cu amărăciune. Nu mai zîmbea fiului. Se uita sub

bancă, la picioarele pe care și le întindea mult înainte, sau privea undeva afară, prin fereastra deschisă, la nenumăratele macarale sau la scheletele de poduri construite, scăldate toate în văpaia soarelui de după-amiază.

— Mîine nu mă mai duc la școală, spuse el deodată către Gabor cel mic.

— Ți-e frică? întrebă acesta, scăpărînd din ochi o scînteie, așa cum scapără blana pisicilor cînd o mîngîi în răspăr.

In primul moment Gabor cel mare simți dorința să-l înhațe de ceafă pe fiul său, să-i dea pantalonii jos și să-i tragă o mamă de bătaie, cu gingășia și prudența cu care toți părinții își bat copiii. Dar cum ai putea îndrăzni să dai jos pantalonii cuiva care stăpînește aritmetica mai bine decît tine și care-ți dă voie seara să-i copiezi tema.

Gabor cel mare nu avu de ales: trebui să meargă din nou la școală și să ducă mai departe trista bătălie.

In suflet îi mijeau porniri de care-i era teamă. De ce? nu știa nici el.

Viața se scurgea după tipicul obișnuit — dimineața la șantier, după-amiază la școală. Seara, nu-i rămînea decît să se uite la Gabor cel mic cum citește în cărți și să-i fie dor de el.

Soňa Májová dăduse numele de „conflict pedagogic" celor ce se petreceau între cei doi Gabori. In vederea rezolvării acestui conflict, ea

studia cu foarte multă atenție cîteva manuale de psihologie și pedagogie. Își subliniase cu creionul roșu cîteva aliniate, care i se păreau deosebit de însemnate. Seara, cînd se așeza să corecteze temele, privea îngîndurată teancul de caiete, căuta anume caietul cenușiu, pătat de degete, al lui Gabor cel mare și-l răsfoia îndelung, ca și cum ar fi putut să găsească ceva lămuritor în el.

Ultima temă era din științele naturale. Mîna grea a lui Gabor cel mare își însemnase drumul cu pete negre, ca niște pietre de hotar. Iată ce scrisese Gabor cel mare despre circulația sîngelui:

„Sîngele circulă în corp prin vine. Vinele prin care sîngele iese din inimă se cheamă artere. Sîngele se întoarce la inimă prin vine. În vine sîngele este roșu închis."

— Ar trebui să-l vizitez, își zise Soňa Májová. Nu poți să înțelegi bine oamenii de pe catedră. De sus, ți se par mici.

Fără îndoială, intenția era bună, dar nu și-a realizat-o însă. De ce? O dată pentru că tînărul Jan Klimša, care nu are ce căuta în această poveste, dar avea în inima Soňei Májová o poziție puternică și, pare-se nestatornică, adusese bilete la „Carmen", iar a doua oară, fiindcă Soňa Májová pica de somn... În al treilea rînd, ea găsise de cuviință să aibă mai întîi o discuție cu pedagogul cel savant. Acesta constatase

că tînăra învățătoare nu avea destule cunoștințe teoretice. Cînd Soňa Májová i-a expus problema celor doi Gabori, savantul pedagog i-a spus răspicat:

— Cînd faci analiza psihologică a unei activități, trebuie să deosebești următoarele laturi: atenția individului, ca trăsătură specifică a oricărui proces psihic, apoi îndemînarea lui. Îndemînarea constă în executarea automată, desăvîrșită și cu ușurință a operațiilor tip care alcătuiesc tehnica activității respective. Ai înțeles?

— Am înțeles, răspunse fără vlagă Soňa Májová, dar ce-i de făcut cu Gabor?

— Păi nu ți-am spus? replică savantul pedagog. Eu ce-ți vorbesc?

Iar cînd Soňa Májová își dezvălui planul de a-l vizita pe Gabor cel mare acasă, savantul pedagog își frînse mîinile și se înfurie grozav.

— Asta-i calea minimei rezistențe, zise el, și nu dă nici un rezultat. Trebuie să procedezi prin retragere. Lucrul principal în pedagogie este retragerea.

— Dar ce am de făcut? izbucni desperată Soňa Májová.

— Nu pot să le știu pe toate, răspunse savantul pedagog. Dumneata singură trebuie să găsești ce ai de făcut. Dar îți dau un sfat: intervenția să fie radicală. Pe oamenii primitivi nu poți să-i impresionezi decît cu măsuri radicale. Operație cezariană!

Deşi Soňa Májová a hotărît solemn că nu va mai apela niciodată la luminile savantului pedagog, nu s-a mai dus totuşi nici la Gabor. Voia să-şi asigure oare retragerea sau poate se decisese pentru măsura radicală?

Intr-o zi, Soňa Májová l-a scos la tablă pe Gabor cel mare şi toate s-au petrecut ca de obicei.

— Să zicem că zboară un cîrd de gîşte sălbatice, zise Soňa Májová. O gîscă e în frunte iar în urma ei, în şirul din dreapta, opt, şi-n şirul din stînga, şapte. Cîte gîşte sălbatice zburau în total în acel cîrd?

— Gîşte sălbatice, repeta în gînd Gabor cel mare. Una în frunte, iar în urma ei, în dreapta opt...

Şi-aduse aminte cum a găsit o dată, în stufărişul care înconjura iazul de lîngă Jakubice, o gîscă sălbatică rănită. Glonţul îi trecuse prin aripă şi gîsca, văzînd că stufărişul se desface făcînd loc unui om, a încercat să-şi ia zborul dar n-a putut, a căzut la loc neputincioasă şi scoţînd nişte ţipete de te băgau în sperieţi. Gabor cel mare o gătise apoi cu mare pompă în oala cea albastră, dar Gabor cel mic scuipase, scuipase pe carnea trandafirie:

— E amară...

Atunci Gabor cel mare născocise povestea gîştei sălbatice care şi-a pierdut libertatea şi, de durere, sîngele i s-a făcut amar.

Ehei, dar trecuse timpul poveştilor!

— Zburau nişte gîşte sălbatice, medita Gabor cel mare. Şi zburau, zburau, zburau.

Şi iarăşi o mînă necunoscută trăgea perdeaua peste tot ce ştia Gabor şi capul i se umplea de întuneric, un întuneric gros de nepătruns.

Gabor cel mare se uita la Gabor cel mic, care se sucea şi se răsucea în bancă, bulbucîndu-şi ochii şi suflînd cu un şuier pătrunzător:

— Şaispre-zece...

S-a întîmplat ca şi în alte dăţi. Gabor cel mic a suflat prea tare, Soňa Májová l-a dojenit cu glas sever dar binevoitor, în vreme ce Gabor cel mare îşi ştergea de pantaloni mîinile năduşite şi-i venea să se ascundă undeva. Pe urmă a zdrobit creta în palmă şi un mic nor de pulbere s-a ridicat în sus, o spulberare ca de zăpadă, iarna, prin care Gabor cel mare s-a întors încet, vlăguit, să se aşeze în bancă. Soňa Májová rosti atunci din nou cuvintele de batjocură:

— Cel mare nu ştie? Ia să-l auzim pe cel mic.

Inima chinuită a lui Gabor cel mare nu mai bătu de astă dată ca un dangăt triumfal de clopot cînd mîna sigură a lui Gabor cel mic rezolvă la tablă problema gîştelor sălbatice. Gabor cel mare îşi sprijini obrazul în palme frămîntîndu-şi cu degetele fruntea dură, ca şi cum ar fi vrut să zăgăzuiască valul de gînduri ce-i năpădea mintea. Prin pulberea de cretă, prin vîrtejurile ei străpunse de razele soarelui, Gabor

cel mare privea cu ochii întredeschişi la omuleţul de lîngă tabla neagră. I se păru că fiul lui se topeşte încet în lumina aceea tremurătoare, că fiinţa lui se împrăştie şi se pierde treptat. Prea mult trebuia să îndure sărmana minte a lui Gabor ! Prea mult, dragii mei, căci, la urma urmei, omul nu-i decît om.

Şi tocmai acum se hotărî Soňa Májová să aplice măsura educativă care să zguduie conştiinţa lui Gabor. Îl conduse pe Gabor cel mic pînă în bancă, îi mîngîie cu gingăşie părul lui negru şi-i spuse :

— Uite-l pe tatăl tău cît e de înţelept...

Rostise astfel cuvintele încît pe Gabor cel mic îl pufni rîsul. Scîntei mici, ca acelea din blana pisicilor cînd o mîngîi în răspăr, săriră din ochii lui Gabor cel mic şi aprinseră în obrajii lui Gabor cel mare o flacără purpurie, fierbinte. Aşa simţi lecţia dată, Gabor cel mare. Iar fiul său rîdea scurt, copilăreşte, gîlgîia din gîtlej, şi dinţii lui strălucitor de albi îi sclipeau în lumină.

Rîsul molipsi pe toţi din clasă. Rîdeau, se înecau de rîs : Soňa Májová nu mai putea să-i potolească.

Numai Gabor cel mare nu rîdea. Privi pe Gabor cel mic şi dintr-o dată se simţi ca în visurile cînd ni se pare că ceva se dărîmă peste noi, umplîndu-ne urechile cu trosnetul zidurilor prăbuşite.

— Fugi, auzi un răcnet în creieri.

Dar picioarele parcă îi erau sădite în pămînt ; o sudoare rece îi inunda obrajii.

De cine rîde băiatul ? Gabore, Gabore, ajuns-am oare de rîsul tău ?

Dacă bătrînul Frantz Josef n-ar fi imitat atît de perfect, cu rîsul lui, nechezatul calului, desigur că Gabor cel mic s-ar fi stăpînit ; rîsul lui nu era doar nici sfidător, nici răutăcios şi nici nu urmărea ţelurile pedagogice ale Soňei Májová. Rîdea simplu, neştiind măcar de ce, ca atunci cînd pe vremuri rîdeau împreună, el şi tata, de muştele din tavan şi de alte lucruri obişnuite.

Dar Gabor cel mare îl privea acum cu ochii larg deschişi, cu o mîhnire în care se amesteca o mînie fără margini. Apoi pumnul lui greu căzu pe lemnul crăpat al băncii, călimara se răsturnă pe duşumea rostogolindu-se pînă la picioarele Soňei Májová şi Gabor cel mare se ridică şi răcni :

— Tăceţi !

Se îndreptă de mijloc şi cu paşi legănaţi porni spre uşă. Geamurile zăngăniră. Locul lui Gabor rămase gol.

Dezmeticindu-se, Gabor cel mic fugi pe culoar şi ţipă ascuţit, cu desperare în glas :

— Tată !

Gabor cel mare nu-l mai auzi.

Mergea cu capul lăsat în jos şi cu paşi lungi,

legănați. Îl chinuia setea. Ah, covîrșitoare și fără margini era setea lui Gabor cel mare, și cît de mult îi doreau măruntaiele secate umezeala vinului alb, cît de puternic simțea pe limbă gustul acrișor al sucului de viță! Se grăbea să simtă și căldura-i arzătoare curgîndu-i prin vine, alerga în întîmpinarea aburului întortocheat al uitării. Dorința de băutură era atît de puternică, încît mîinile începură să-i tremure și inima să-i bată grăbit. Își lingea buzele uscate și gîfîia puternic, ca și cum ar fi urcat un munte, deși drumul lui mergea în coborîș, era neted iar la capăt îl aștepta cîrciuma „Ulciorul de aur", cu scîrțîit de tirbușoane, zăngănit de pahare și frecarea de oameni necunoscuți la mese.

Pînă să ajungă la Ostrava se făcuse seara.

Vinul era nou. Curgea din sticla neagră ca un pîrîiaș de aur. Curgea fără încetare. Abia apuca să-și umple paharul că-l și golea. Clientul mîhnit stătea la masă singur, își turna vinul, apropia paharul de buzele însetate cu înghițituri prelungi, fără să se oprească.

Trupul i se înmuia, capul și-l simțea greu. Cu ochii tulburi, Gabor privea tejgheaua lucioasă și o auzea pe Soňa Májová vorbind:

— Zboară un cîrd de gîște sălbatice, una în frunte și alte opt în urma ei...

Gabor lovi cu piciorul sticlele goale ce se adunaseră sub masă. Cioburile zăngăniră prelung.

— Aduceți vin — urlă Gabor cel mare — aduceți vin! Vin! Vin!

Îi era cumplit de sete.

Începu să cînte și sparse paharele în care se răsfrîngea lumina becurilor. În cele din urmă l-au scos în stradă și acolo, rezemat de un perete, Gabor rămase privind îndelung — luna. Era tîrziu cînd porni în sfîrșit la drum pe cele două cărări ale bețivilor.

Lumea îl urmărea cu ochii și clătina din cap. Gabore, Gabore, ce-ai făcut?

Noaptea se așternuse tăcută și luminoasă, aerul era plin de miresmele ierburilor din luncă și de foșnetul frunzelor. În asemenea nopți, viața își dă în vileag frumusețile și bogățiile și cît de greu se încarcă de păcat omul care-i străbate negura amețit de băutură.

Acasă, Gabor cel mare trezi pe Gabor cel mic, suflîndu-i totodată duhnirea de nesuferit a omului beat. Gabor cel mic amețì sub suflarea aceea.

— Unde ai fost, tată? întrebă el pe Gabor cel mare.

— Gabore, Gabore, fiul meu iubit, n-o să mai mergem niciodată la școală, făgăduiește-mi, nu-i așa?

Îngenunche la patul fiului și se rugă:

— Am trăit atît de frumos și ne-am iubit atît de mult. N-o să mai mergem la școală, nu-i așa? Ce să căutăm noi acolo, băiete?

Gabor cel mic îl sfredeli cu o privire severă și spuse :

— Ai băut, tată ?

— Nu mai mergem la școală. Plecăm la Košice și ai să fii lăutar. Ai să porți frac negru și vestă albă. Te faci lăutar, Gabore.

Cu tremur în glas, adăugă :

— Cînd cîntă țambalurile, te simți ca și cum te-ai înălța la cer.

— Ce tot îndrugi, tată ? întrebă Gabor cel mic.

Pe urmă, îl fură somnul.

Gabor cel mare se uita la ghemul de păr negru de pe pernă, fără să îndrăznească să-și deștepte fiul. Capul i se mai limpezise puțin, dar un rest de băutură îi mai fierbea încă în sînge și-l îmboldea să mărturisească întunericului ceva din tainele inimii sale îndurerate :

— Nu-i așa că n-o să mai mergem la școală, fiule ? Nu-i așa că ieri am fost pentru ultima oară și n-o să mai călcăm pragul niciodată ? Nu-i așa, Gabore ?

Dar Gabor cel mic adormise și n-auzea nimic.

Atunci Gabor cel mare începu a scotoci într-o ladă, pînă ce dădu de un mic bidon de tablă pe care-l lipi cu nesaț de buzele-i arse.

În bidon era rachiu.

Îl înveli pe Gabor cel mic cu pătura, apoi, înșfăcînd un topor, plecă spre școală. Poarta era deschisă. Găsi prin întuneric comutatorul, aprinse toate luminile și cu o furie calculată se apucă să despice podina catedrei.

„Anička avea cincizeci de coroane", se gîndea Gabor cel mare, în timp ce făcea toporul să șuiere prin aer, apoi lovea tare cu muchea de săreau țăndările în toate părțile. Podina trosni și se prăbuși.

Pe urmă despică banca cea mare în care stătuse împreună cu Gabor cel mic. Scîndurile galbene se împrăștiară pe jos, dar Gabor cel mare începu să le macine cu toporul întors, parcă temîndu-se că ar mai putea învia. Lucrul fusese făcut cu temei. Obosit, Gabor cel mare aruncă o privire triumfătoare asupra maldărului de așchii și se lungi pe jos. Îndată veni și fratele cel bun, somnul dulce și liniștitor. Lui Gabor i se păru că fiul său, Gabor cel mic, s-a prefăcut într-o gîscă sălbatică și zbura în cercuri, deasupra lui, întrebîndu-l :

— Tată, tu n-ai aripi ?

Alături zbura o altă gîscă sălbatică, Soňa Májová, care gîgîia :

— Uite-l pe tatăl tău, cît e de înțelept !

În zori dădu peste el Sováková, îngrijitoarea, și oricîtă bunăvoință am avea, n-am putea spune că deșteptarea lui Gabor a fost plăcută. Îngrijitoarea Sováková era o femeie plină de prejudecăți și priveliștea lui Gabor cel mare întins pe jos peste o grămadă de surcele și așchii o înfurie groaznic. Nu se mulțumi să-l atingă cu

mătura ci dezlănţui peste capul lui creţ o adevărată furtună, cu tunete şi fulgere. Aşa, împuns nu prea delicat de măturoiul îngrijitoarei Sováková, a revenit Gabor în lumea celor cu judecata trează.

— Scoală, vită încălţată, şi vezi ce pocinog ne-ai făcut! urla Sováková, îngrijitoarea.

Gabor cel mare deschise ochii mari lăsînd să intre în ei toată lumina zilei celei noi. Privi în jur şi o zări pe Sováková, îngrijitoarea, măturînd aşchiile şi adunîndu-le într-un colţ.

Gabor cel mare se ruşină grozav, dar spuneţi-mi, dragii mei, la ce bun?

Gabor cel mare se duse acasă. Ochii îi erau roşii şi clipeau mereu, ca atunci cînd omul încearcă să-şi schimbe şirul gîndurilor, să tragă un oblon peste ele şi să cheme ale imagini decît acelea pe care le avea acolo, sub pleoape, unde i se adunase toată ruşinea şi durerea.

Se trînti pe pat suflînd spre tavan inele albăstrii de fum de ţigară.

Cînd Soňa Májová, înştiinţată de cele întîmplate, intră în clasă, găsi surcelele strînse grămăjoară şi pe îngrijitoarea Sováková frecînd duşumeaua.

— Bună ziua.

— Bună ziua, răspunse politicos Sováková, îngrijitoarea. Uite că am isprăvit.

— Iţi mulţumesc, spuse Soňa şi o podidiră

lacrimile. Plîngea fiindcă-i părea rău de bancă, dar poate nu numai de bancă.

Şi iată altă pacoste, mai mare: tocmai în ceasul acela greu sosi şi Josef Koniček, magazionerul, să facă inventarul de multă vreme hotărît.

— Facem inventarul, anunţă triumfător magazionerul şi scoase un registru galben, în care toate obiectele erau trecute frumos de o mînă cuminte şi ordonată.

Abia pe urmă observă grămăjoara de surcele din colţul clasei. Se holbă la ele fără să priceapă ce s-a întîmplat.

În ochii înlăcrimaţi ai Soňei se iviră scîntei. Spuse cu glas ceva mai vesel:

— Scrie, tovarăşe Koniček...

— Mă rog.

— Numărul unu, începu Soňa.

Koniček scrise un „unu“ mare.

— Scrie aşa, urmă Soňa. Una învăţătoare în stare dezolată, bună de dat la reformă. A încercat să rezolve probleme pedagogice prin retragere. Prin operaţie cezariană. Să fie dată la rebut!

Şi ştiţi că magazionerul Koniček a scris cu adevărat toate acestea? A scris, fiindcă era funcţionar cinstit şi lua toate lucrurile în serios.

Dar uite ce-a fost mai de seamă: a dat din magazie o bancă nouă, verde, o bancă lucioasă, frumoasă, nouă-nouţă.

În ziua aceea Gabor cel mare nu se mai duse la uzină. Îşi scoase geamantanul, vechiul geamantan al familiei Lakatos, ros de vreme, şi începu să-şi împacheteze cămăşile şi şosetele, briciul şi săpunul. Făcea treaba asta copleşit de tristeţe. Ar fi fost greu să-ţi explici cum de se risipise pînă într-atît sîngele strămoşilor săi nomazi, păsările veşnic călătoare. Din înrădăcinatele nostalgii ţigăneşti, în sufletul lui Gabor nu rămăsese nimic, nici dorul de căruţele cu coviltir, veşnic pe drumuri, nici plăcerea de a auzi tropot de copite spre mereu alte locuri.

Dar mai mult ca orice, îi era teamă de întîlnirea cu fiul său, seara. Ce va zice Gabor cel mare şi ce va răspunde Gabor cel mic? Poate că băiatul o să-şi întoarcă într-o parte ochii plini de lacrimi, fără să spună nimic.

Gabor cel mare se hotărî aşadar să plece. Încuie bine uşa, uşa apartamentului său cu încălzire centrală şi cu apă caldă şi rece, şi porni cu paşi rari, şovăitori, cu mîinile în buzunare şi cu capul uşor aplecat înainte. Aşa umblase numai în vremurile grele, atunci, la Košice, cînd căuta de lucru, sau cînd pîndea ca precupeaţa să-şi întoarcă capul, să aibă un moment de neatenţie, cum se zice.

Merse mult, agale, pe şoseaua desfundată care îl depărta de şantier, apoi începu să calce pe străzile zgomotoase din Ostrava şi se opri la vitrina unde sta expusă fotografia lui.

Frumoasă fotografie! Fusese scoasă pe timpul cînd Gabor cel mare purta încă sub nas o mustăcioară neagră, subţire, totdeauna îngrijită. Şi cum mai lucea acul de la cravată, un ac cu gămălie albastră şi toc roşu. Părul lui Gabor, negru, creţ şi lucios, era atît de des încît şi din fotografie se putea ghici ce greu s-a luptat pieptenul ca să intre în el.

Gabor cel mare se opri în faţa vitrinei cu geamuri strălucitoare. S-au privit faţă în faţă Gabor Lakatos cel bărbos, nebărbierit, cu Gabor Lakatos cel bărbierit şi vesel.

Iată-l acum pe Gabor Lakatos, dragul meu, cu părul tot negru şi creţ, dar cu arcul nasului lăsat în jos, cu barba plină de ţepi.

Cum îţi place?

Mult a stat Gabor cel mare în faţa fotografiei din vitrină. Îşi aducea aminte de viaţa lui din trecut, cu durerile şi bucuriile ei, de jandarmul Zahradniček, de închisoarea din Košice, de cocioaba dărăpănată din mahalaua ţigănească din acelaşi oraş, de supa pe care o împărţeau în fiecare vineri fraţii călugări la zidul mănăstirii, de Zora, soţia lui, care a murit pe patul de naştere. Se gîndea şi la Gabor cel mic, cum a fost şi cum era acum, se gîndea şi la el, Gabor cel mare, cum fusese şi cum era.

Nici n-a luat seama la cele două fete cu bluze albastre care se opriseră alături de el în faţa vitrinei şi se uitau ba la Gabor cel de după geam,

ba la cel ce stătea afară şi privea. După ce l-au tot cercetat din ochi, una din ele, mai îndrăzneaţă, tuşi şi-l întrebă:

— Dumneata eşti cel din fotografie?

Gabor cel mare întoarse încet capul. Intr-un tîrziu răspunse:

— Nu. Nu-s eu.

Şi adăugă, cu un dram de părere de rău:

— E fratele meu.

— Semănaţi ca două picături de apă, spuse fata cu bluza albastră. Cu lumînarea să cauţi şi n-ai putea găsi o asemănare mai mare.

— Sîntem gemeni, declară Gabor cel mare, înghiţind un nod.

Şi plecă fără să le spună măcar „bună ziua".

Pe şoseaua Ostravei, şoferii de camioane au întîlnit în ziua aceea un om din specia periculoasă a pietonilor: mergea îngîndurat şi se încăpăţîna să nu ţină seama de regulile de circulaţie. Şoferii scoteau capul în afară, îl ameninţau cu pumnul şi-l stropeau înadins cu noroi. Venise toamna, şoseaua se întindea lunecoasă şi moale, iar pe cer atîrnau, ca pe funii nevăzute, nori negri asemenea unor rufe murdare întinse la aer, spre mirarea oamenilor.

Şoseaua ducea spre răsărit de şantier. Drumeţul se oprea din clipă în clipă, se întorcea şi privea spre construcţiile de oţel profilate pe îndepărtata zare cenuşie; uneori i se întîmpla să facă şi cîte un pas înapoi, ca şi cum ar fi vrut să

se îndrepte într-altă parte, pe urmă îşi continua drumul. Şantierul se îndepărta din ce în ce mai mult...

Vedea lucruri care la prima privire ar fi părut banale dar nu erau, fiindcă ceea ce unora li se pare simplu, altora le strînge inima şi le ia vederea. Drumul lui Gabor trecea pe lîngă o mică aşezare de mineri. La poarta şcolii un tată îşi aştepta fiica — ce imagine obişnuită! Un camion mare, încărcat cu mobilă, trecu pe lîngă Gabor — se muta cineva în casă nouă. Ce poate fi mai simplu? La o fereastră înaltă se aprinse lumina şi doi oameni se aşezară la masă.

Gabor cel mare se gîndi cum îl va căuta Gabor cel mic. Intîi o să deschidă uşa de la baie, apoi cea spre vestibul. Pe urmă o să dea buzna afară, în curte şi o să-l strige cu glasul cu care l-a strigat la şcoală:

— Tată!

Şi nu-l va găsi pe tată-său.

— Iertaţi-mă, domnule, că v-am lovit. Nu vă supăraţi, domnule, n-am făcut înadins. Mi-e inima bolnavă, nici nu v-am văzut, domnule.

Oare Gabor cel mic se va uita şi sub pat?

Dar ia stai, încotro mergea Gabor cel mare? N-ar fi fost timpul să se întoarcă?

Nu, el merse încă mult înainte pe şoseaua cenuşie, călcînd şovăitor ca un vagabond. Se opri în dreptul unei bariere de cale ferată şi aşteptă pînă ce trecu trenul. Trenul dudui mîndru, im-

podobit cu buchetul roşu al scînteilor. La ferestre se arătau chipuri necunoscute, iar în vagonul-restaurant Gabor văzu şi luciul farfuriilor de pe mesele acoperite cu feţe albe. La urmă de tot venea vagonul de dormit, elegant şi enigmatic, din pricina perdelelor trase. O tablă albă indica direcţia: Varşovia — Paris. Norul de fum galben-cenuşiu rămase mult timp atîrnat în văzduh. Cînd vîntul îl risipi, Gabor văzu ceva ce în clipa aceea s-ar fi putut numi fără nici o şovăială o minune, sau o vrăjitorie ţigănească.

Dincolo de şosea se întindea o pădurice. O pădurice întristată de adierea toamnei, cu copaci rari şi frunze îngălbenite. La marginea pădurii se oprise o căruţă ţigănească cu coviltirul ridicat. Un foc ardea alături şi un ţigan bătrîn sufla cu buzele unsuroase în ciorba fierbinte. La foc se încălzea un căluţ prăpădit. Cînd i se părea că focul îl arde prea tare, se apără cu coada, de parcă ar fi vrut să gonească muşte.

La această privelişte, inima lui Gabor cel mare tresări şi se porni să bată să-i spargă pieptul.

Convorbirea dintre el şi bătrînul ţigan de lîngă foc fu foarte simplă, scurtă şi puţin prietenoasă din amîndouă părţile.

Trebuie să mărturisim încă că Gabor cel mare vorbea cu ţiganul acela nomad — Aladár pe nume — cu oarecare făţărnicie, lucru de mirare — nu-i aşa? — la eroul nostru.

— Umbli cu căruţa? întrebă Gabor.

— După cum vezi. De ce nu? Tu umbli pe jos?

— Pe jos, de ce nu?

Urmă un răstimp de tăcere în care Aladár suflă în ciorbă, ca pe urmă să se arate ospitalier.

— Vrei?

— Vreau, spuse Gabor cel mare.

Ciorba era grasă, o minunată ciorbă ţigănească din măruntaie de vită.

Pe urmă Aladár duse ciorba rămasă la căruţă, unde era aşteptată de cîteva guri flămînde.

Convorbirea a continuat cu multă băgare de seamă.

— Mă iei cu tine? întrebă Gabor cel mare, într-o doară.

Aladár primi propunerea lui cu nepăsare.

— Hai să te iau. Mai bine-i cu căruţa decît pe jos.

— Unde mergi? întrebă Gabor mînat de curiozitate.

— La şantier. Unde să mergi în ziua de azi? Zice unul şi altul că pe şantier poţi să cîştigi bani grei.

Aruncă o privire bănuitoare lui Gabor cel mare şi întrebă la rîndul lui:

— Dar tu, încotro?

— Eu? rosti pripit Gabor. Şi eu merg tot la şantier. Unde să mergi în ziua de azi?

Deodată se sculă şi dădu bună seara.

— M-am răzgîndit. O să iau autobusul. Pînă ajungem cu mîrţoaga asta...

— Asta nu-i mîrţoagă. E cal bun, se supără Aladár.

Dar Gabor cel mare pierise din faţa lui şi Aladár se mulţumi să dea din cap, mirat că sînt pe lume ţigani aşa de ciudaţi.

Gabor cel mare ajunse la prima staţie pe autobus tocmai în clipa cînd vehiculul uriaş, cu lumini în faţă, se urnea din loc. Era tîrziu, vremea de întoarcere acasă.

Noroc că şoferul opri maşina.

— Hai repede, că alta nu mai vine, i-a strigat el.

Ce bine-i cînd prinzi ultimul autobus!

Pe lîngă ferestre luneca noaptea de toamnă, cu cerul rumen ca un măr copt, uşor luminată de ferestrele fabricilor. Văzduhul tremura pe unde era străpuns de lumină; deasupra uzinelor luceau stele şi iată că Gabor cel mare simţi deodată că în inima lui este iarăşi sărbătoare şi linişte. Işi lipi obrazul înfierbîntat de geamul rece. Se întorcea acasă. Ce poate fi mai frumos în lume decît să te întorci acasă?

La ceasul ăsta Gabor cel mic îşi pregătea lecţia pentru a doua zi la geografie; citea că munţii cu coamele arcuite, ca Šumava bunăoară, sînt mai vechi ca cei cu piscuri ascuţite, cum e Tatra. Amîndouă aceste şiruri de munţi, ca şi toate

celelalte, s-au format mult înainte de ivirea omului pe pămînt.

Omul s-a ivit mult, mult mai tîrziu.

Intorcîndu-se acasă, Gabor cel mare se aşeză lîngă fiu şi tăcu. I se auzea respiraţia iuţită şi întreruptă, ca un murmur de ape sălbatice gata să spargă zăgazul. Dar nu spunea nimic; nu avea nimic de spus.

Gabor cel mic începu cel dintîi vorba.

— Ce ai făcut, tată?

Intrebarea i se stinse fără răspuns.

Atunci Gabor cel mic zîmbi către tatăl său şi adăugă:

— Avem altă bancă, nouă, dar podina catedrei încă n-au făcut-o din nou.

— N-a făcut podina? întrebă Gabor cel mare.

Doamne, cît de frumoasă e viaţa!

Pe poliţa din dulap şedeau rînduite, ca şi în ajun, cele două cămăşi ale lui Gabor cel mare, una albă şi una verde, iar peste ele haina galbenă a lui Gabor cel mic şi pantalonii lui de sărbătoare, cu croială marinărească. La chiuvetă erau la locul lor şi briciul şi săpunul.

Şi pe deasupra mai bătu şi cineva în uşă, o deschise şi intră. Era moş Tereba, cu fular la gît, fiindcă îl prinsese o răceală. Venise totuşi, îl chinuiau mustrări de conştiinţă... Işi aducea aminte de vorbele înţepătoare ce le rostise pe excavator şi vedea în ele, pe drept cuvînt, rădă-

cinile adînci ale năzdrăvăniilor nocturne comise de Gabor.

Ochii înroşiţi şi cuta dureroasă din jurul gurii lui Gabor l-au izbit în inimă. Moş Tereba cunoştea oamenii, ştia bine ce poate pielea fiecăruia. De aceea se mai mustră o dată în sinea lui: „Ce-ai făcut, rablă bătrînă!“ Dar cu glas tare salută:

— Bună seara la toată lumea.

Gabor cel mare simţi o nelinişte, dar primi pe musafir cu toată cuviinţa şi-i dădu să bea cafea. În răstimp moş Tereba legase vorba cu prevestirea că ar putea să plouă, fiindcă noaptea-i înăbuşitoare şi spuse apoi că Mac Arthur a fost rechemat din Coreea.

Moş Tereba ocolea cu tact vina lui Gabor. Se prefăcea vesel şi prietenos, creînd lui Gabor cel mare impresia că are în faţă un arici care şi-a ascuns ţepii. I se părea de necrezut că-l vede astfel şi uneori lua veselia pocăită a moşului drept prefăcătorie vicleană.

Mai rău fu atunci cînd Moş Tereba îl întrebă:

— Vii mîine la lucru? Sau te mai odihneşti o zi? Şi-l străfulgeră cu ochii de parcă l-ar fi sfredelit în stomac.

Gabor cel mare nu răspunse la întrebare; ca să nu pară ciudată tăcerea lui, se prefăcu îngîndurat. Apoi zise:

— La ce s-o fi gîndind unul ca Mac Arthur ăsta?

— Lasă-l încolo! Gîndească-se la ce-l taie capul. La ceva s-o fi gîndit şi Mac Arthur... Dar tu ce ai de gînd?

Gabor cel mare făgădui că se întoarce la lucru dar, din prevedere, adăugă:

— S-ar putea să nu mai fiu aici cu serviciul mîine.

— Se poate şi asta, zise ridicînd din sprîncene moş Tereba. Cine ştie dacă n-or să te mute la tăietorii de lemne.

Rînji batjocoritor, după cum îi era felul.

La urmă îl anunţă pe Gabor că vine cu o misiune oficială. Era trimis de biroul organizaţiei de bază, să-l cheme pe Gabor la şedinţa de comitet, care avea să se ţină a doua zi.

— La şedinţa de comitet? se sperie Gabor.

Pînă şi Gabor cel mic ridică ochii.

— Să vii. Dar fără topor, că n-ai ce spinteca acolo. Nu-i decît o masă veche şi ar fi păcat de ea.

Se despărţiră ceremonios. Gabor cel mare îl conduse pînă la poartă, privind îndelung în urma făpturii scunde care se pierdea în întuneric. Şi moş Tereba şi-a întors capul de două ori, ba o dată i-a făcut şi semn cu mîna, lui Gabor.

În odaie, Gabor cel mic începuse să scrie o scrisoare. Peniţa scîrţîia şi băiatul, absorbit şi încordat de atenţie, îşi scosese vîrful limbii peste buza de sus.

Era încă un copil, de vreme ce mai ticluia comèdii ca la teatru, pentru păpuşa lui de petice pe care o chema Lajos.

Orele fugeau; timpul păşea peste cei doi Gabori. Nu-i dat oricui să audă bocănitul paşilor timpului, aşa cum îl asculta atunci Gabor cel mare.

— Ce scrii? întrebă Gabor pe fiul lui.

— O scrisoare, răspunse Gabor cel mic.

— Către cine? întrebă tatăl.

— Către republică.

— Tu?

— Eu, tată, şopti Gabor cel mic.

— Ia să văd, zise Gabor cel mare, cu glasul plin de îndoieli.

Gabor cel mic mîzgălise ceva pe o foaie ruptă din caiet. Un profesor de caligrafie n-ar fi dat-o nimănui drept model. Buchile se întindeau în toate părţile ca o armată pusă pe fugă. „A"-ul se lipea cu burta de pămînt, „e"-ul se rostogolea ca rănit de moarte. În schimb „L" se ridica triumfător, urmat în grabă de alte litere, aliniate cam la întîmplare, dar vii şi biruitoare. Scrisoarea se începea astfel:

Stimată republică!

— Nu merge, spuse Gabor cel mare înainte de a citi mai departe. Nu se poate scrie aşa... stimată republică!

— De ce? întrebă Gabor cel mic.

Gabor cel mare nu ştiuse să răspundă şi rămase mut ca atunci, demult, cînd fiul îl întreba de ce broaştele nu merg să lucreze la fabrica de cherestea, sau de ce broasca ţestoasă nu se poate căţăra în lună. Fără să dea vreun răspuns, citi mai departe, gîndind:

„La urma urmei, de ce nu s-ar putea scrie şi «stimată republică»?"

Iată ce era scris în scrisoare:

„Tatăl meu Gabor Lakatos a spart băncile şi podina de la şcoală. Nu învăţa şi dormea la lecţii. Soňa Májová zice că o să-i pară rău. El este un om bun. Il iubim cu toţii. Fotografia lui este în vitrinele prăvăliilor din Ostrava.

Stimată republică, eu am să-i arăt tatei pînă ce o să înveţe şi el bine. Să ştii că o să înveţe şi n-o să mai doarmă la lecţie. El este un ţigan bun.

Gabor Lakatos (cel mic)."

Jos se mai putea citi şi următorul post-scriptum:

„Nici n-o să mai bea. Cinste muncii."

Scrisoarea se termina cu o pată de cerneală în colţul din dreapta.

— Nu poţi să trimiţi aşa ceva. E de rîs, zise Gabor cel mare.

— Nu-i de rîs, tată, zise Gabor cel mic, care se obişnuise şi el să se supere. O să te învăţ în fiecare seară şi ai să vezi cum o să meargă de bine. Aşa ne-am înţeles cu Soňa Májová. Ai să vezi ce bine o să meargă.

Numai cu două zile înainte Gabor cel mare ar fi privit scrisoarea aceea ca o lipsă de respect din partea fiului. Dar după întîmplările căzute asupra lui, una după alta, în aceste două zile, începînd cu sticlele de vin golite și cu așchiile blestematei de bănci, totul era altfel. Așadar se așeză la masă cu capul plin de gînduri neguroase și mai reciti o dată scrisoarea copilului. Apoi îl întrebă, cu o umbră de neîncredere în glas :

— Tu, tu vrei să-l înveți pe tatăl tău ? Și iar se folosi de vechea zicală despre ou și găină.

— Fiindcă te iubesc, spuse Gabor cel mic. Tu m-ai învățat tot ce știu. Tu m-ai învățat să bat cuiul din două lovituri de ciocan. M-ai hrănit și m-ai îmbrăcat. Acum să-mi dai voie să-mi plătesc și eu datoria, atît cît pot.

— Asta e altceva, zise Gabor cel mare, tulburat și mișcat. Bine, dacă vrei să-ți plătești datoria, da, asta se face. Bine, vom învăța împreună.

S-a bucurat foarte mult că Gabor cel mic a început să-și plătească datoria, ceea ce nu prea stătea în obiceiul copiilor de țigani.

Chiar în aceeași seară, cei doi Gabori citeau împreună cum în unele locuri s-au format munți, iar în altele pămîntul s-a prăbușit dînd naștere la depresiuni. Prin unele locuri, unde scoarța pămîntului se crăpase, a țîșnit o masă

de lavă fierbinte, venită din inima pămîntului. Masa clocotindă s-a răcit apoi...

Abia mult, mult mai tîrziu s-a ivit pe pămînt omul.

Dar de cînd s-a ivit, dragii mei, el luptă neîncetat și biruie mereu, fie că sfredelește măruntaiele pămîntului, fie că se ridică spre stele.

Gabor cel mare și-a dat repede seama că-i foarte ușor să socotești economiile Aničkăi precum și numărul gîștelor sălbatice din cîrd, și fu în stare să rezolve probleme mult mai grele din cartea de aritmetică a clasei a doua.

— Ei, vezi, se bucura Gabor cel mic.

Gabor cel mare se prefăcea nepăsător.

— Asta o știam eu și pe cînd eram la Košice. Tu nici nu veniseși încă pe lume.

— Va să zică n-ai nevoie de nici un ajutor, îl necăjea Gabor cel mic.

— Dacă ne-am apucat, să ne și ținem. Ce ai început o dată, fiule, trebuie să duci pînă la capăt.

Tatăl nu se arăta de loc zgîrcit cînd era vorba să împărtășească înțelepciunea vieții lui, dar acum se uita pe furiș peste umărul băiatului ca să vadă dacă rezultatul problemei ce-o rezolvau amîndoi era la fel în caietele lui Gabor cel mic.

Lui Gabor începu să-i placă învățătura și toată seara aceea a lucrat cu sîrguință. S-a hotărît să adauge la scrisoarea lui Gabor cel mic pe a sa și iată ce a scris :

„Dragi tovarăşi,

Fiul meu Gabor a spus adevărul. Am dormit la lecţie şi m-am îmbătat. Imi recunosc vina. N-am înţeles că acela care-i primul în muncă trebuie să fie cel dintîi şi la învăţătură. Pentru asta îmi fac autocritica. Vreau să-mi îndrept greşeala. In cinstea zilei de 1 Mai îmi iau următorul angajament: Voi termina şcoala cu succes. O să mă ajute şi fiul meu Gabor.

Cinste muncii!
Gabor Lakatos (cel mare)."

După asta cei doi au mai citit o pagină despre puterea apei.

— Intr-o zi — citea Gabor cel mic — cînd gerurile de iarnă s-au muiat, pe suprafaţa gheţii au apărut crăpături. Gheaţa a prins să trosnească şi sloiuri mari au pornit la vale. S-au topit apoi sloiurile, s-a topit şi zăpada din munţi iar apa risipită în rîuri s-a strîns în fluvii şi creştea mereu. Digurile, oricît de puternice erau, nu puteau reţine apa în albia fluviilor. In multe locuri valurile s-au revărsat peste maluri, gonind cu o putere năprasnică prin lunci şi prin văi. Cumplită este puterea unei revărsări de apă! Cînd omul şi-a dat seama de acest lucru, i-a pus în cale baraje. Şi năprasnica putere s-a oprit la zidul barajului, biruită de om care a silit-o să-i slujească lui.

— Astea le ştie oricine, spuse Gabor cel mare. Totuşi găsi cuvinte de laudă pentru bucata de citire:

— Frumos au scris aici... tare frumos.

Pînă la urmă Gabor cel mare şi-a luat cartea de geografie în pat. Alături de el, Gabor cel mic s-a făcut ghem şi a adormit.

Dimineaţa i-a adus lui Gabor gînduri şi mai înţelepte. La ora şase s-a dus la lucru şi a muncit astfel că nimeni n-a putut să se ţină în pas cu el. Se gîndea tot timpul, şi cu nespusă duioşie, la fiul său. In dragostea pentru Gabor cel mic era dragoste pentru tot ce laolaltă întocmea viaţa lui.

După-masă s-a dus la şcoală şi s-a aşezat în banca cea nouă, verde şi oarecum altfel decît celelalte bănci. Toţi şi-au căutat de ale lor. Nimeni n-a rîs, înţeleseseră toţi durerea lui Gabor şi pricina izbucnirii lui necugetate. In recraţie, elevii Soňei Májová treceau pe lîngă el şi-l salutau cald, din inimă:

— Să trăieşti!

Sau:

— Bine-ai venit!

Sau:

— Cinste muncii, Gabore.

Nu îndrăznea s-o privească pe Soňa Májová în ochi, dar nici ea pe el. După ce clopoţelul a sunat sfîrşitul lecţiilor, ea i-a vorbit totuşi:

— Gabore...

— Poftim?

— Nu trebuia să spargi banca.

— Nu trebuia — recunoscu Gabor — dar de vreme ce am spart-o, înseamnă că n-am putut altfel.

— O să-ţi dau un alt vecin de bancă, pe Frantz Josef. Gabor cel mic va începe să meargă la şcoala obişnuită.

— Mai bine aşa, răspunse Gabor cel mare.

Se înserase cînd ieşi pe poarta şcolii. Era toamnă, dar Gabor îşi umplu pieptul cu aerul rece şi i se păru că soarbe un parfum, că lumea întreagă e parfumată.

PORUMBELUL LUI PICASSO

1

În vara aceea, bătrînul maestru n-a mai plecat la mare. Şedea în atelierul său, răsfoia reviste vechi de cine ştie cînd şi fuma ţigară după ţigară. Se străduia să nu gîndească. Nici nu voia să vadă. Încerca chiar să nu audă. Cu toate acestea gîndea, vedea şi auzea. Pe străzile Parisului huruiau, asurzitor, tancuri germane. Pămîntul tremura sub ele, iar paharele de pe măsuţa roşie, chinezească, ţipau strident şi înfricoşător, ca puii de rîndunele cînd întinzi mîna spre cuib.

Rezemată de perete, se scălda în soare *Guernica* maestrului; acesta o privea cu mirarea obişnuită mamelor cînd îşi privesc copilul devenit om. Oare cu mîinile lui a plăsmuit această *Guernica* aflată acum la Paris? Era în 1940, anul ruşinii şi al dezonoarei.

Ca o herghelie de iepe sure, băgate în tancuri cu motoarele în mişcare, dădeau năvală duşmanii în recolta unui lung şir de secole, şi o devorau. Săturîndu-se, îşi făceau nevoile în ochii lumii şi adormeau cu ochii deschişi, ca ucigaşii.

Lumea dădea în lături, fugea din faţa lor. Fugind, oamenii îşi smulgeau părul, îşi rupeau hainele. Cîţiva se urcaseră la timp în maşini confortabile şi pieriseră din oraş. Plecaseră pe drumuri ocolite, pentru că mulţimea refugiaţilor i-ar fi putut strivi, cu maşini cu tot. Pablo Picasso nu plecase însă. Pentru el nu exista casă afară din Paris ; dacă-şi părăsea casa, se pierdea pe el însuşi. Cei care ţipaseră prin difuzoarele aparatelor de radio că patria e în pericol o părăsiseră. Rămîneau numai acei care încercaseră să zăgăzuiască primejdia cu trupurile lor. Ei vor ara acum ogoarele, vor doborî arborii, vor tescui strugurii, vor săpa în mine, pînă va veni vremea cînd vor putea trage iarăşi cu arma, şi atunci vor trage fără cruţare. Cineva trebuia să struneascä iepele sure. Bătrînul maestru luă un creion şi încercă să deseneze ceva pe un petic de hîrtie. Dar din liniile trase nu se înfiripa nimic bun. Deschise fereastra de pe acoperişul de sticlă şi scrută cerul, aşa, cum făceau odinioară augurii. Primul lucru care se va ivi pe acest dreptunghi albastru, senin, va fi semnul viitorului. Se ivi un fum alburiu. Fumul se ridica din coşurile caselor — case necinstite, scuipate — şi totuşi fumul era alb.

După ce se risipi fumul, în cadrul ferestrei apăru un avion german ; zbura la o mică înălţime deasupra acoperişurilor şi hornurilor. Motorul bîzîia, vîjîia, şuiera plin de îngîmfare. Vorbea o limbă barbară. Urla ca şi Führerul.

Cînd mănîncă, iepele astea plescăie de se aude pînă sus. Dar iepele astea ştiu să facă şi ordine. De patru săptămîni arestările se ţin lanţ. De patru săptămîni răsună împuşcăturile. Iepele silesc pe oameni să le slujească, să lucreze pentru ele. Iar atunci cînd oamenii se îndîrjesc, iepele îi omoară. Maestrul auzise că a fost ridicat chiar din casa lui tînărul Chaton de la Citroën, care fusese preşedintele celulei de pe acest bulevard. A fost arestat şi împuşcat pentru îndemn la sabotaj. In aceeaşi noapte a fost împuşcat Primo y Tovar, lector de limba spaniolă, un om tînăr şi atît de frumos, încît ochii femeilor scăpărau scîntei de cîte ori îl vedeau. Dar dubele cenuşii ale iepelor treceau în fiecare noapte şi ochii femeilor deveniseră tulburi.

Maestrul era nervos. Se plimba dintr-un colţ în altul al atelierului ca într-o celulă de închisoare. O, dulce, eterică, înmiresmată Franţă ! Te-au transformat într-o hrubă împuţită, Franţă ! Maestrul se aşeză din nou şi pe hîrtie se iviră linii subţiri, verticale şi orizontale, zä-

brele. Maestrul desenează ca un școlar. ...Așa! Așa!... Dar zăbrelele înseamnă închisoare.

— Am rămas în această închisoare de bună voie. De bună voie? Nu. Mi-a poruncit tînărul Chaton. Dar la fel mi-ar fi poruncit Primo y Tovar, sau Eluard, dacă aș fi stat de vorbă cu ei despre asta; tot astfel plăcintarul de vizavi care ascunde în casă un depozit de arme, încă de pe vremea primului război mondial. Vom arunca în aer această închisoare dinăuntrul ei, nu-i așa, voi cei morți și voi cei vii?

Maestrul zîmbi și se așeză în fața unei pînze mici. Începu să aplice pe fondul albăstrui spălăcit niște dîre groase unduite, negre ca noaptea. Dar deodată se opri, mută penelul în mîna stîngă, privi pînza o clipă, apoi fărîmă penelul între degete și-l zvîrli în peretele alb din față. Rămase acolo o urmă neagră, iar paharele de pe măsuța chinezească țipară strident și înfricoșător, ca puii de rîndunele cînd întinzi mîna spre cuib.

— Spaniolii nu se înfurie ușor de obicei, își spuse maestrul Pablo. Se privi în oglindă și descoperi că în timpul somnului i se umflase o vînă, era groasă, viorie, semăna cu una din liniile care, cu o clipă înainte, nu-i reușise pe tablou. La ușa de afară sună cineva, poate poliția, dar poate tovarășul Jean Mercenaire. O fi venit după bani. În zile ca acestea partidul are nevoie de mulți bani. Maestrul i-ar fi dat tot ce avea la el.

2

Dar se înșela. Sunase Moș Michu, portarul unei case învecinate, cu nr. 63 bis. Se cunoșteau bine. Moș Michu avea obiceiul de a duce milităreşte patru degete la cozorocul antediluvianei și soioasei lui șepci. Bătrînul nu mai avea decît mîna dreaptă. Pe cea stîngă i-o îngropaseră în 1915, pe Marna, prizonierii germani, după ce tovarășii lor, nefăcuți prizonieri, i-o desprinseseră de trup cu un obuz.

— Moș Michu? Bună ziua!

Maestrul își conduse vizitatorul în atelierul său cu același ceremonial cu care ar fi primit pe președintele Academiei, sau poate chiar cu mai multă stimă, fiindcă pe acel demnitar nu-l cunoștea drept un om atît de cumsecade, ca pe domnul Michu.

Maestrul oferi bătrînului un scaun și-i turnă vin în pahar.

— Ia te rog un aperitiv înainte de masă.

Moș Michu mulțumi și se scuză că nu poate să bea; trebuia să plece îndată; a venit cu o rugăminte. Și arătă spre măsuța roșie pe care pusese o legăturică.

— Vorbește, te rog, rosti Picasso politicos și ascultă cu atenție. Cei doi discutau ca un pescar din Asturia cu un miner din Catalania. Moș Michu istorisea cu glas liniștit, monoton chiar.

3

— S-a abătut o nenorocire peste mine, domnule. Se zice că lucrurile rele sînt trei. Cînd vin toate trei o dată, mai merge. Dar aşa, pe rînd, îmi vine greu de tot. Cu o clipă înainte toate sînt bune şi iată, cade din senin nenorocirea. O altă clipă de linişte şi apoi altă nenorocire. Şi pe urmă a treia. Adică, scuzaţi-mă. A doua şi a treia mi-au căzut pe cap aproape în acelaşi timp. Mai întîi mi-am pierdut mîna, lucru care nu s-ar fi întîmplat dacă rămîneam acasă, atunci în 1915. Depăşisem vîrsta de mobilizare, dar am plecat voluntar.

Maestrul privi lung la moş Michu, apoi îl întrebă încet:

— Voluntar?

Nu mai auzi răspunsul bătrînului. Se gîndea la el însuşi. Rămăsese de bună voie în această temniţă!

— Mi-am pierdut mîna. E şi asta o nenorocire, dar nu cea mai mare. Am rămas cel puţin în viaţă, ca să-l pot ajuta pe fiu-meu şi pe nepotu-meu. Fiindcă azi lucrul principal, domnule, este să ai locuinţă. Iar eu aveam o locuinţă, chiar dacă nu era decît o vizuină, aflată la intrarea în clădire, sub scară. Semăna mai mult cu un beci decît cu o cameră, dar aşa cum era puteam să locuim într-însa toţi trei, adică fiul meu, puştiul şi cu mine. Mama puştiului a murit cînd l-a născut. Asta a fost nenorocirea lui şi a fiului meu. Aşa că aveam fiecare cîte un of la inimă şi ne împăcam bine. Cîţiva ani a mers cum a mers. Apoi, fiul meu şi-a pierdut serviciul. Norocul meu, domnule, că sînt ciung şi n-am putut să fiu decît portar. Aveam cel puţin un acoperiş şi fiul meu avea unde să tragă şi să îmbuce ceva, după ce toată ziulica bătuse drumurile prin oraş după un serviciu. Făceam mîncare pentru fiu şi nepot, din ce puteam să cumpăr cu simbria mea de portar. Puştiul mă ajuta la făcut curăţenie. Iar cînd fiul meu — îl chema Jean-Baptiste — era acasă, punea şi el mîna, aşa că toţi trei făceam treaba de portar. Şi casa, o ştiţi, era întotdeauna curată ca un pahar.

Maestrul avu un gest de nerăbdare, care nu scăpă lui Moş Michu.

— Iertaţi-mă, dar isprăvesc îndată.

— Continuă, te rog, e foarte interesant ce spui.

— Anul ăsta nu s-au prea luptat armatele pe Marna — urmă Moş Michu — dar fiul meu a fost trimis în acelaşi loc în care mi-am lăsat eu mîna, în 1915. Cine ştie? Poate că Jean-Baptiste se odihneşte acum tot în pămîntul poienii verzi în care a fost îngropată şi mîna mea. Intr-o zi, cînd o să sape cineva pe acolo, o să găsească scheletul unui om cu trei mîini. Cum vă spun, Jean-Baptiste a căzut... la Marna. Băiatul ăsta semăna leit cu mine. Pînă şi la

degetul mijlociu de la mîna stîngă — Michu arăta cu dreapta undeva în gol — avea aceeaşi pată albă sub unghie ca şi mine. Din păcate nu pot să vă dovedesc fiindcă, după cum vedeţi, nu mai am mîna. În orice caz, dacă într-o bună zi o să găsească cineva sub pămînt un om cu trei mîini, pot pune rămăşag cu el că mîna fiului meu o va găsi la fel cu cea bătrînă a mea Asta a fost a doua nenorocire.

Am rămas numai doi. Nepotul meu şi eu, bătrînul Michu. Pe nepotul meu îl cheamă Lucien, ziua onomastică şi-o serbează la 7 ianuarie, a doua zi după Bobotează. Jean-Baptiste ne-a lăsat nişte porumbei, vreo nouă la număr. Le pusese nume la fiecare. Pe unul îl chema Bolivar, pe altul Garibaldi, pe al treilea Juarez, pe al patrulea Robespierre, pe al cincilea Danton... şi aşa mai departe, tot nume de revoluţionari. Numele lui Lenin nu l-a pus însă nici unui porumbel. Numele lui Lenin era sfînt pentru el. Ştiţi că Jean-Baptiste a fost cel mai apropiat ajutor al lui Chaton, tînărul pe care azi nu-l mai poţi întîlni pe scări în casa asta. Şi iată, v-am adus un porumbel. E ca un cocoşel moţat, cu piciorușele împintenate. Asta e Juarez.

Cu singura lui mînă Moş Michu desfăcu legătura. Sub ochii maestrului se ivi din basma un porumbel mort, alb ca zăpada.

— E sugrumat, zise Moş Michu. Poate n-aţi

auzit că porumbeii se sugrumă şi se zgîrîie între ei.

— Ba da, răspunse maestrul, din politeţe.

— Cum ziceam, ăsta e Juarez, domnule! Aseară Lucien al nostru s-a urcat pe acoperiş, voia să se joace puţin cu porumbeii lui tacă-său. Jean-Baptiste îi ţinea în pod, într-un porumbar de lemn. Ca portar, am şi eu dreptul la cinci metri pătraţi din pod. Ţin mult la porumbeii ăştia, sînt păsărele de preţ. Să-i fi auzit gungurind! Taman ca nişte turturele... Ce s-o fi gîndit Lucien al meu? Că acum, cînd i-a murit tat-su şi nemţii sînt aici, n-ar trebui să fluture cu pînză albă, nu cumva să creadă nemţii că ne predăm, adică el, Lucien, şi cu mine. Noi n-o să ne predăm niciodată, domnule. Aveam în casă un steag roşu, ştiţi, pentru orice întîmplare. Jean-Baptiste îl folosea drept cearşaf. Lucien a rupt o coşcogea bucată din el, a legat-o de un băţ şi a început să îmbie porumbeii. Şedea pe acoperiş, lîngă coş, şi flutura cu pînza aia roşie. L-am văzut şi i-am spus că e primejdios. Dar el mi-a răspuns că face aşa în amintirea lui taică-său şi nu pentru oameni, ci pentru porumbei, aşa că nu poate să se întîmple nimic. Judeca şi el ca orice copil, mai ales că era încăpăţînat, ca şi Jean-Baptiste şi ca mine. Toţi sîntem la fel.

Şi aşa, abia se lăsase amurgul, cînd Lucien a luat, domnule, steagul şi, fără să spună o vorbă, s-a urcat în pod.

Peste cîteva clipe aud că cineva sună la uşa mea. Suna cu putere, ca de alarmă. Mă uit pe geam şi văd doi soldaţi cu puştile pe umăr şi cu căşti în cap. Veniseră pe motociclete. Dar nu auzisem de loc zgomotul motorului, deşi auzul mi-e încă bun. S-au răstit la mine să-i duc în pod, că sînt de la poliţia nemţească, lucru de care mi-am dat seama şi fără să-mi mai spună ei. Unul o rupea pe franţuzeşte. Le-am zis că n-am cheile la mine. Dar unde sînt ? Am răspuns că le-am dat unui chiriaş şi că nu mi le-a dat încă înapoi. M-au întrebat : care chiriaş ?... Am zis că nu ştiu şi atunci nu m-au mai întrebat nimic. Mi-au poruncit :

„Marş în pod !"

M-au gonit în sus pe scări. Uşa de la pod era deschisă. Deschisă şi ferestruica prin care te sui pe acoperiş. Unul din ei a scos capul pe ferestruică şi a poruncit lui Lucien să coboare. Lucien s-a dat jos alene, lăsîndu-se cu picioarele înainte. S-a oprit în faţa celor doi, încruntat, ţinînd în mînă — ca pe o lance — băţul cu steag roşu în vîrf. Mă uit la Lucien şi-i fac semn cu ochiul să fie politicos. Dar Lucien nu m-a înţeles.

„Ce-i cu cîrpa aia de pe băţ ?" a ţipat neamţul.

„E un steag roşu", a zis Lucien.

„De ce chemi porumbeii cu steagul roşu ?"

„Dacă nu pot să-l flutur pentru oameni, fie măcar pentru porumbei."

„Ştii că-i interzis ?"

„Ştiu."

„Atunci ?"

„Aşa. Ca să vă arăt cît de mult vă urăsc."

Soldatul mai tînăr s-a repezit la Lucien şi l-a lovit peste gură. Buzele băiatului au început să sîngereze, dar el nici n-a crîcnit. Doar că s-a clătinat puţin pe picioare. În aceeaşi clipă au năvălit ţipînd, prin ferestruică, porumbeii lui Jean-Baptiste. Se învăţaseră să vină la porumbar fără să-i mai îndemne cineva. Deştepţi foc şi aşa de drăgălaşi ! Dar cum i-au văzut pe străini, sfrrr ! au fugit înapoi. Numai Juarez a rămas în porumbar, parcă voia să vadă ce se va întîmpla. Ochii lui păsăreşti nu mai văzuseră aşa ceva, dar nici ochii mei de om !

„Iţi ceri iertare ?" a urlat neamţul mai tînăr.

„Nu ?" i-a răspuns Lucien.

„Ce să-l mai tîrîm după noi ?" a spus cel mai în vîrstă şi l-a apucat pe Lucien pe după mijloc.

Şi s-au pornit amîndoi să rîdă. L-au ridicat în sus pe Lucien şi i-au scos capul şi trupul prin ferestruică. Băiatul dădea din picioare. M-am năpustit atunci asupra soldaţilor, m-am rugat de ei, i-am tras de mînă, i-am lovit cu singurul meu pumn în spate. Dar ei nici nu mă luau în seamă. Au împins picioarele lui Lucien pe aco-

periş. Băiatul s-a rostogolit spre streaşină. I-am auzit trupul lovindu-se de ţigle. Dar din gură n-a scos nici un ţipăt.

Nemernicii se uitau prin ferestruică şi rîdeau cu poftă. Nu înţelegeam de ce rîd. M-am ridicat în vîrful picioarelor şi m-am uitat peste umerii lor în jos. Lucien atîrna în gol, ţinîndu-se de streaşină cu mîinile lui plăpînde. Îi văd faţa iubită — întocmai ca a lui Jean-Baptiste cînd se înfuria. Roşie, încordată, încruntată. Gura era întredeschisă, ca şi cum ar fi vrut să strige, dar nu striga.

Pe urmă, totuşi, copilul a ţipat: „Ajutor!"

Sub greutatea trupului lui Lucien streaşina se lăsa şi se îndoia.

„Hai să-l ajutăm", a spus nemernicul mai tînăr. Şi-a scos cu grijă casca, a agăţat-o de un cui bătut într-o grindă aproape de ferestruică, şi-a pus puşca în faţă, s-a săltat pe acoperiş, a tras puşca sus, apoi, păşind rar şi cu băgare de seamă, s-a apropiat de streaşină. Poate că înainte de război fusese şi el un meseriaş de ispravă, tinichigiu, fiindcă se mişca uşor pe acoperişul drept, povîrnit.

Cel mai în vîrstă îl urmărea cu mulţumire în ochi. Stăteam lîngă el şi mă gîndeam. Soldatul o să-l apuce de mînă şi o să-l tragă înapoi. Numai să nu fie prea greu Lucien al meu.

Dar ştiţi ce-a făcut? A întors puşca cu patul înainte şi a început să zdrobească cu lovituri

rare şi apăsate degetele cu care Lucien se ţinea de streaşină. Lucra fără să înjure, în tăcere, fără să roşească la faţă, cu pricepere şi ţinîndu-se bine să nu lunece. Loviturile se auzeau destul de tare.

Am ameţit, am căzut jos şi m-a podidit plînsul.

A mai trecut un răstimp pînă s-a întors nemernicul. Întîi s-au ivit cizmele cu ţinte şi potcoave, apoi puşca şi pe urmă şi-a lunecat încet trupul. A luat casca din cui şi şi-a pus-o în cap. Cu doi paşi mari s-a apropiat de porumbel, l-a apucat pe neaşteptate şi i-a sucit gîtul. Juarez fusese, alături de mine, singurul martor nefascist la cele întîmplate! Au plecat fără să se mai uite la mine. Cred că nu ştiau că sînt bunicul lui Lucien.

Bătrînul tăcu. Pe obraji îi curgeau lacrimile. Apoi continuă:

— Azi-dimineaţă am mai fost o dată în pod. Nu s-au întors încă nici Bolivar, nici Garibaldi, nici Danton, nici unul. Poate că s-au luat după băiat; l-au dus nemţii într-o droagă. Să-i fi auzit pe nemţi ce mai ţipau la oameni: „Cum aşa! Nu vrea nici unul din voi să se îngrijească de copilul ăsta care a căzut de pe acoperiş şi a murit?" Se adunase lumea cu mic, cu mare, dar nemţii i-au împrăştiat pe toţi.

Şi aşa, după această a treia nenorocire a mai rămas doar peticul acesta de steag cu care a

fluturat Lucien. O să-l cos la bucata cea mare şi o să scot steagul cînd o veni revoluţia. Cred că nu-i strică nimic, un petic cusut. Mai am şi o fotografie a lui Lucien. Şi acum, v-aş ruga frumos, domnule pictor, să mi-l desenaţi pe Juarez, să am o amintire. Sper că n-o să vă ia prea mult timp şi o să-mi împliniţi rugămintea. Vă rog cu tot respectul.

Şi Pablo Picasso a desenat pe coala de hîrtie, pe care mai înainte trăsese zăbrelele, un porumbel alb, moţat şi pintenat, cu ochi frumoşi şi înţelepţi. Dar nu l-a făcut mort ci viu şi vesel ca însăşi viaţa, cu zborul ţintind slăvile cerului, ca soarele, ca fericirea, ca pacea.

4

Peste opt ani, în vara lui 1949, la Paris, la Congresul Partizanilor Păcii, Pablo Picasso şi-a adus aminte de Moş Michu, de Jean-Baptiste şi de Lucien, şi a desenat pe Juarez din memorie.

A dedicat acest chip de porumbel milioanelor de oameni care l-au purtat apoi în inimă de-a lungul acelor ani de luptă pentru pace.

FLOARE RUPTA

...şi-i zic: Mă Bohouši, împărţim parcela pe din două şi divorţăm. Şi cum stătea el aşa la masă şi tăia felii dintr-o bucată de tobă neagră, a holbat ochii la mine şi a mormăit: Bożko, ţi-ai pierdut minţile. Ba nu mi le-am pierdut de loc — îi zic—împărţim parcela şi-ţi iei jumătate ţie. Să ştiţi, doamnă, că parcela mi-a cumpărat-o tata încă de pe vremea primei republici. Vai, tare frumos pămînt mai e, o poiană cu trandafiri, cu toate felurile de plante şi cu Edelweiss pe margini. O, mai ales floarea reginei! E o fumuseţe, ce să vă spun. Inaintea tatii o ţinuse un turnător — o cumpărase prin '26. Dar tare bine a mai îngrijit-o. Nici n-ai crede că un fierar ca el ştia să umble cu atîta gingăşie cu florile. Mîini îndemînatice! A săpat un puţ, a făcut un rezervor şi un duş, de mai mare dragul. Lucra în fiecare duminică acolo. Cică l-a costat şapte mii, bani

gheață, fără să mai pună la socoteală munca lui. Făcuse o terasă, niște scări, plantase o mulțime de copăcei. Avea și piersici. Cînd am cumpărat parcela, pomii începuseră să dea rod. A vîndut-o în '33, fiindcă rămăsese de doi ani fără serviciu. Tata i-a plătit vreo mie cinci sute — bani frumoși pe vremea ceea și i-a mai dat și niște haine vechi cînd a văzut ce minunăție cumpărase. Mergeam acolo la sfîrșitul săptămînii. Aveam și fructe și zarzavaturi și flori, într-un cuvînt de toate. Am zis totdeauna : Păcat că n-a mai întîrziat puțin criza, poate că turnătorul ne făcea și casă. Dar nu-i nimic. Cînd veneam sîmbăta, trăgeam la hotel, eram și scutiți de vizite și nici nu trebuia să gătesc. Admiram în voie natura — a, nici nu vă închipuiți dumneavoastră cît de mult iubesc eu natura și nimeni nu știe...

Da, unde am rămas ? Aha ! Și zic eu așa către Bohouši : Mă Bohouši, să împărțim parcela pe din două, jumătate o înscriem pe numele tău și apoi băgăm îndată divorț. El se tot zgîia la mine ca un prost, cu toba aia neagră dinainte : că ce-i tot dau zor cu divorțul ? Mă prostule — zic — uite de ce divorțăm : dacă am locul întreg, mă obligă să dau cota de ouă și apoi o să avem greutăți cu cartelele, dacă avem atîta pămînt. Dacă însă avem fiecare numai cîte o jumătate, vine sub limită și o să ne lase și ouăle și cartelele. Cu divorțul uite cum facem : ca să nu zică cineva că am divorțat numai de ochii lumii, va

trebui să ne și despărțim, să ne avem fiecare patul lui, masa lui, ca doi proprietari separați, pricepi ? El tot nu putea să priceapă. Îi repet că divorțăm numai așa, de formă, și toate rămîn cum au fost. Pînă la urmă a dat din cap că a priceput, ca să poată isprăvi de mîncat toba.

Eu n-am mai stat la gînduri. M-am dus la judecătorie și i-am rugat să mă divorțeze. Și ce credeți : m-au întrebat de ce divorțez. Îmi stătea pe limbă să-i întreb ce-i privește pe ei, că doar o să plătesc taxele, dar mi-am ținut gura. M-am gîndit că e mai bine să-i iau cu binișorul și le-am spus numai atît, că vreau să trăim fiecare pentru el și să împărțim parcela. Dar judecătorul ăla, sau ce era, s-a apucat să mă piseze la cap, cică era vorba de căsătorie, că pentru a o desface e nevoie de motive și alte neghiobii de soiul ăsta ; îi dădea într-una că e lucru serios ce fac. În sinea mea recunoșteam că așa e, era lucru serios să nu le ai, cartelele alea. Dar mi-am dat seama că nu pot să-l iau pe judecător pe foaia asta, așa că am stăruit că ne-am înțeles să divorțăm și că bărbatul meu o să vină și el să semneze. Dar judecătorul iar, dă-i și dă-i, că așa nu merge ; pe scurt, mi-a repetat totul de la început.

Bine, mi-am zis. In ziua de azi lumea bună n-are trecere pe la birouri, așa că hai la avocat. Dar, Doamne, altă pacoste : azi nu mai sînt avocați, ci numai oficii de asistență juridică. Ce să-i

faci! Mă duc la un oficiu de ăsta. Bănuiam că or fi acolo oameni care aranjează totul dacă le dai bani. Dar şi ăştia, nu şi nu. Unul dintre ei, un om mai în vîrstă, serios, a început să cînte pe aceeaşi strună ca judecătorul: ba că legea nu dă voie să fugi de obligaţiile căsătoriei, ba că trebuie să existe motive serioase pentru divorţ. Zic eu: domnule, sfătuieşte-mă dumneata să găsesc un motiv, fă ce-i face, că doar ştii mai bine şmecheriile astea. Închipuiţi-vă ce mi-a răspuns: Că el nu mă poate sfătui cum să ocolesc legea. Frumos oficiu de asistenţă, frumoasă avocatură, cînd ei nu-s în stare, nici pe bani, să te înveţe ce trebuie să faci. Am trîntit uşa şi m-am întors acasă.

O vecină mi-a şoptit să mă duc la avocatul de vizavi, că el a avut birou mai înainte şi e jurist cu faimă; a scăpat de la ocnă o mulţime de tîlhari. În colegiu nu l-au primit însă, tocmai pe el, mare specialist. Dar poţi să le ceri ăstora să aprecieze meritele oamenilor? Ei, şi avocatul mi-a spus ce trebuie să fac, pomenindu-mi în treacăt că-i datorez două mii, dar că el nu poate să-mi susţină cauza, din pricina vremurilor de azi.

Am venit acasă şi i-am spus lui Bohouši: N-ai ce-i face, trebuie să te pui rău cu mine, ca să pară că nu ne înţelegem de loc; altfel nu facem nici o ispravă nici cu divorţul, nici cu parcela, nici cu cartelele. Iar el se mira şi se mira cum

vreau eu să divorţez pentru ouă şi cartele. Dar şi eu m-am ţinut tare, că nu era vorba de cîteva ouă, ci de principii, că nu permit să mi se ia. Aşa că, ori te cerţi cu mine, ori ţi-arăt eu ţie. Bohouši s-a speriat, mă ştia de ce sînt în stare; ştia cît pot să fiu de energică, dar avea şi el argumentele lui: că nu poate să-şi bată nevasta, nici măcar pe una ca mine, şi că toată daravera asta e o porcărie. Aşa? Atunci las' pe mine, o să-ţi dau eu motiv să înjuri. Omul ăsta al meu e un mototol, doamnă, nu-i în stare nici să înjure, aşa că a trebuit să-i scriu vorbele pe hîrtie. Dar le citea fără vlagă, de parcă ar fi fost la şedinţă. M-am apucat să-l învăţ, urlam la el şi-l puneam să urle şi el la mine, s-audă vecinii cum îmi spune spurcată şi haimana. S-or fi mirat oamenii cînd m-au auzit pe mine ţipînd la el că nu-i femeie gospodină, că nu-i cinstită şi că mai bine nu m-aş fi însurat. Eram nevoită să-i arăt cum trebuie să strige el, că altfel nici cu cleştele nu-i scoteam sudălmile din gură.

Nici nu vă închipuiţi, doamnă, cît m-am chinuit cu asta... Pînă la urmă am scos-o la capăt. El s-a obişnuit să înjure, a început să urle la mine fără să-l mai îndemn, vecinii au declarat la judecătorie că scandalurile se ţin lanţ la noi, aşa că divorţul tot s-a făcut. Am răsuflat uşurată, nădăjduiam că vom trăi iarăşi în pace şi tihnă cu toate cartelele, dar, ce să vezi? iată că bărbatul meu — cum sînt bărbaţii, ştiţi — începe

s-o ia razna. Îmi toarnă vorba că nu mai are nimic cu mine. Îl întreb : Ce ai de te porţi aşa, ce, nu mai sînt bună pentru tine ? El : stimată doamnă, sîntem divorţaţi, pentru mine eşti o femeie străină. Bine, zic, văd că te pricepi, dar zi asta cînd te aude şi lumea, ca să nu creadă nimeni că ne prefacem. Nici nu-l opream să meargă la parcela noastră, adică, dragă doamnă, la parcela lui. Eu mă feream să merg o dată cu el, să nu dau de vorbă lumii, şi uite că într-o zi îmi pică o vecină ca din cer şi-mi zice : ştii, doamnă, că soţul dumitale se însoară azi ?

Am rămas ca trăsnită. M-am dus la primărie, de unde tocmai ieşeau nuntaşii. Închipuiţi-vă, să se însoare, aşa, netam-nesam, fără să mă întrebe. Aş fi vrut să-i spun acolo, pe loc, că nu era nevoie să meargă atît de departe, dar cînd am văzut cum o suie pe aia în maşină şi cum se uită la ea, aşa cum se uită copiii la cremă, mi-am dat seama că nu-i de glumă. Cînd mă uitam la aia, credeam că mor. Închipuiţi-vă, să-şi ia o nevastă care vine la nuntă în rochie albastră cu guleraş galben ! Şi cu o spuză de broderii ciudate pe fustă ! Un umăr şi-l ţinea mai sus, celălalt mai jos... M-a distrus, m-a făcut de rîsul lumii, cînd totul n-a fost decît o chestiune de principii şi de formă.

M-am interesat şi eu cine-i femeia, şi, ce să vezi : avea casă chiar lîngă parcela mea ! Bărbatu-meu, cînd mergea acolo să-l facă pe proprietarul, a legat cunoştinţă cu dînsa şi şi-a pus în gînd să unească locul ei cu jumătatea de parcelă pe care o are de la mine. Sînt o nenorocită, doamnă. Să mai zici că e dreptate pe lume cînd o puşlama ca asta a putut să mă facă de batjocură în aşa hal şi, colac peste pupăză, să-şi mărească şi averea. Mai e dreptate pe lumea asta, spuneţi şi dumneavoastră ? Eu zic că nu este. Am alergat la judecătorie să anulez divorţul. Le-am spus că m-am răzgîndit şi că, dacă trebuie, aş putea să renunţ la cartela de ouă, dar la întoarcere mi-am dat seama că ei n-o să facă aşa cum cer eu şi că nici Sfatul Popular n-o să anuleze căsătoria lui Bohouši cu aia... Am vrut atunci măcar să-mi iau înapoi jumătatea de parcelă ; m-am dus la alt avocat, dar şi ăsta mi-a spus că nu se poate. Îl întreb : Domnule avocat, dacă mi-ar da-o înapoi de bună voie, ar mai fi nevoie să umblăm la judecată ? Ş-apoi, el nici nu m-a insultat. Nu-i o escrocherie că ne-am vorbit să facem totul numai de ochii lumii, iar el, pe urmă, a luat-o de bună ? Avocatul a ridicat din umeri. La oficiul de asistenţă juridică nu m-am mai dus, avocaţii ăştia de azi habar n-au de nimic, iar pe domnul avocat de vizavi l-au închis iarăşi. Nu mai găseşti pe nimeni care să-ţi ia apărarea, în ziua de azi.

N-am vrut să iasă aşa, doamnă. Am făcut totul numai din motive de aprovizionare şi iată cum s-a distrus o căsătorie fericită... La ce-mi mai folosesc toate cartelele din lume dacă nu mai am soţ, iar parcela mea e închiriată, că doar n-o să mă duc acolo să dau ochii cu el. Mă înţelegeţi, doamnă, cum mă zbat, ca un piţigoi în colivie ?

DE VORBA CU O CĂPIŢĂ DE FÎN

— Aşa ! Dumneata zici că ai asculta cu plăcere păţania mea — începu sfătosul moş Pejsta — şi eu, zău, nu ştiu dacă face s-o istorisesc. Dar ascultă şi judecă singur.

Mai întîi se puse să mănînce tacticos, tăind cu socoteală feliile de pîine, înmuindu-le în cafeaua dintr-un ulcior smălţuit şi înfulecînd cu pofta specifică muntenilor. Tot timpul cît ţinu masa, tăcu gîndindu-se. După ce isprăvi, îşi scărpină cu degetele hălăciuga de păr încărunţit, îşi şterse cu dosul palmei mustaţa pleoştită şi începu să vorbească :

— Hai să-ţi spun : Dacă te uiţi prin geam, dincolo de piscul cel împădurit, puţin mai departe de dumbrava cu arborii rari, vezi, acolo e Bavaria, zona americană. Ştii, cînd trăieşti aşa singuratic, cum trăiesc eu cu bătrîna mea, ţi se pot întîmpla multe.

Îmi aruncai privirea prin geam, în liniştea albuie a peisajului de iarnă. Pămîntul dormea adînc, sub pătura de doi metri a zăpezii. De undeva, din vreun cătun din preajmă, lătra din cînd în cînd un cîine. Altfel nimic nu tulbura liniştea. Dincolo de căsuţele strivite sub povara albă a omătului, se ridica un deal lin, povîrnit, iar mai departe, se întindeau fîşii negre, nesfîrşite, de păduri, acoperind spinarea munţilor care străjuiau satul.

Unchiaşul continuă:

— Să nu mai lungesc vorba. S-a întîmplat în vara trecută, taman pe vremea cînd se usucă otava. Căldura abia te mai lasă să răsufli... Vremea se ţinuse cîteva zile senină şi m-am gîndit să pun fînul la adăpost, pînă nu dă vreo ploaie, fiindcă pe aici, pe la noi, în Šumava, cînd apucă vremea s-o ia razna, nu mai poţi face un pas afară din casă, fără să te întorci ud pînă la piele.

Era o dimineaţă frumoasă şi mi-am zis să mă duc după fînul de lîngă pîrîul Javoř. Am înjugat vacile la căruţă şi am pornit. Am mers o bucată pe drumul care duce înlăuntrul ţării, pe care ai venit şi dumneata, dacă ai luat-o dinspre Větrová. Mă grăbeam, fiindcă simţeam junghiuri în şale. Şalele mele ţin loc de barometru: cum mă apucă junghiurile, ştiu că nu mai e mult pînă să înceapă ploaia. Dar de data asta, junghiurile mă străpungeau mai tare ca oricînd.

Mergeam pe lîngă vaci, ca să le gonesc tăunii de pe spate.

Pe drum m-am întîlnit cu un ofiţer de grăniceri pe care-l cunoşteam. Plecase undeva cu bicicleta şi a trecut pe lîngă mine.

— Ce zici, moşule, m-a întrebat el. Mai ţine vremea aşa ?

— Da, răspund eu, bine ar fi să ţină. Dar aş zice să te cam grăbeşti. Spatele îmi spune că pînă pe după-amiază o să avem ploaie.

Mie îmi place de ofiţerul ăsta. E bun băiat. De multe ori stăm de vorbă împreună. Ştie să cînte ca o privighetoare. Nu demult băieţii lui ne-au făcut o petrecere — estradă îi zic ei — şi au cîntat de mi s-a muiat inima. Dar despre asta ţi-oi povesti altă dată.

Am ajuns în poiană şi m-am apucat să iau fînul din căpiţă şi să-l încarc în căruţă. Din cînd în cînd mă apucam cu mîna de mijloc, să mă pot îndrepta, ca să răsuflu. Plămînii îmi dau mult de furcă. Noaptea mă apucă uneori o tuse, de o trezesc din somn şi pe bătrîna mea, iar dimineaţa mă scol buimac. Ce să-i faci: în septembrie am împlinit şaizeci şi şase de ani. Bătrîneţele îşi spun cuvîntul. Degeaba, nu mai sînt flăcău. Cred că nici munţii ăştia nu-mi fac bine. M-am aşezat aici cu nevasta prin 1935. Veneam de la Mělník, din vale. Şesu-i şes, asta-i ştiut. La început ne-a fost tare greu şi mult a mai plîns bătrîna mea. Dar ne-am obişnuit cu locurile şi

acum ne simţim ca la noi acasă. Ei, dar să-ţi spun povestea.

Îmi mai rămăseseră de încărcat trei căpiţe şi tocmai atunci s-a întîmplat.

Mă apropiasem de căpiţa din marginea pădurii şi mă pregăteam să înfig furca; deodată aud un fîşîit. M-am dat mai aproape şi, ce să văd: printre firele de fîn ieşea o ţevişoară din cele cu gaură neagră în mijloc, aţintită drept spre ochii mei. Bre, Iarko — m-am gîndit — ai făcut şi tu militărie pe vremuri, să te ia dracu dacă nu-i pistol, şi încă unul cît un tun. Parcă ar sta gata să tragă în tine.

— Jos! a răsunat din căpiţă un glas înăbuşit. Pe urmă o tuse. M-am aşezat jos să văd ce se mai întîmplă şi totodată mă uitam după vaci. Dădeau din coadă şi mă căutau cu privirea. În cele din urmă omul dinăuntru vorbi:

— Nici o mişcare! Cum te urneşti, ai glontele în piept. Îmi pare rău de tine, moşule, dracu te-a pus să vii aici.

N-am zis nici pis iar el mi-a poruncit:

— Ei, zi ceva, dar vorbeşte încet.

— Despre ce să vorbesc cu dumneata? De altfel să ştii că mie nu prea îmi place să mă tutuiască unul care-şi ascunde obrazul de mine. Sînt om bătrîn şi nu din ăia de să le zici „tu" sau „mă". Afară de asta, mă grăbesc şi n-am vreme de palavre.

— Bine. Cum vrei, a zis el după un răstimp. Ai ceva de mîncare?

— Cît despre asta, am, colo în căruţă, un codru de pîine şi nişte brînză.

— Fugi după ele. Nu cumva să faci vreo prostie că ţin ţeava spre tine.

Îi aduc deci gustarea.

A scos mîna din fîn şi era cît pe-aci să mi-o înhaţe pe a mea cu degete cu tot. Era hămesit rău, că plescăia şi înfuleca hulpav, de parcă n-ar fi îmbucat nimic de o lună.

— Văd că-ţi place brînza, i-am zis. E făcută de mine. Am pus şi bere în ea.

— Îţi mulţumesc. Văd că eşti om de treabă. Ia spune-mi! De unde eşti?

— Ascultă — zic — dacă-s om de treabă, nu-i nevoie să ţii pistolul aţintit asupra mea. Dă-l încolo, altfel nu mai scot o vorbă.

— Bine. Dar să nu crezi că o să te poţi strecura şi să-mi trimiţi grănicerii pe cap. Eu tot o să fug, iar dumneata ar fi bine să-ţi păzeşti pielea bătrînă. Ne-am înţeles, ai?

— Asta atîrnă de dumneata. Eu am fost totdeauna pentru bună înţelegere cu oricine.

— Eşti din Borkv, nu?

— Păi, de. Văd că ştii şi cum îi zice satului nostru.

— Asta n-are nici o importanţă. Cum e cu pichetul de grăniceri? Cîţi sînt?

— Cum? Doamne fereşte — zic — nu i-am numărat. Am alte treburi.

Nu m-a lăsat să isprăvesc.

— Nu mă ţine cu poveşti, moşule. Spune cum se arată lucrurile pe aici. Grăniceri sînt mulţi?

Mi-a sărit ţandăra.

— Ce naiba, nu ţi-am spus că nu ştiu? Crezi că n-am altă treabă decît să umblu de colo-colo şi să număr grănicerii? Stau de taifas cu dumneata şi uite, acuşica se porneşte ploaia. Dacă-mi udă otava nu mai e bună de nimic.

— Bine, bine. Nu ţipa! Să nu-ţi închipui că eu nu ştiu.

— Atunci de ce mă mai întrebi, pentru Dumnezeu?

— Încăpăţînat mai eşti, moşule, a pufnit el, apoi a tăcut un răstimp. Eu mă uitam la cer îngrijorat, apoi la vacile care tropăiau pe loc, nerăbdătoare, şi mă gîndeam: cum s-o mai isprăvi şi beleaua asta? Am eu un obicei: cînd vreau să mă gîndesc la ceva, mi-aprind pipa, fumez şi gîndul bun îmi vine mai uşor. Dar cum am dus mîna în buzunar, ăla din căpiţă a strigat:

— Ce faci? Ia mîna, că...

— Ia te uită! Pînă şi să fumez mă opreşte Nemaipomenit!

— Hai, fumează, a mîrîit el furios.

Mi-am aprins pipa, am început să trag liniştit un fum după altul, aşteptînd ca omul din căpiţă să-mi spună ce vrea. Cunosc eu pe alde ipochimenii ăştia. Pistolul într-o mînă, geanta doldora în alta, şi la drum!

— Ascultă — a zis el după o clipă — văd că eşti om isteţ.

— Mulţumesc că recunoşti.

— Ştii ce vreau? Dacă n-aş fi grăbit, înţelegi, aş face rost şi singur.

— Mă îndoiesc, zic eu.

— De ce? Ştii ceva?

— Pe naiba ştiu. Dar am voie să mă îndoiesc, nu?

— Faci glume proaste, a spus el jumătate furios, jumătate obosit. Dacă-ţi face plăcere, n-ai decît. Dar să ştii că ai putea să cîştigi bani buni. Pricepi?

— Da, pricep.

— O grămadă de bani, cum nici n-ai visat vreodată, moşule.

Îmi cam amorţiseră mădularele, dar n-aveam voie să mă mişc. Mă apucau furiile cînd mă gîndeam că pierd atîta vreme de pomană, mai ales că norii se strîngeau tot mai negri pe cer. Mă temeam c-o să mă ude ploaia pînă la piele.

— Ei, îmi spui? a zis el iar. Cunoşti vreun drum, o potecuţă?

— Aha! îmi zic. Pesemne că a încercat şi n-a putut să treacă dincolo. Ăştia sînt ca muştele care se bat, proastele, cu capul de geam, pînă şi-l sparg şi cad moarte pe pervaz.

— Nu ştiu nici o potecuţă, i-am spus răspicat.

— Minţi. — S-a răsucit sub fîn atît de tare încît a fîşîit toată căpiţa. — Ştii şi nu spui. Animalule! Dar eu trebuie să trec, neapărat astăzi, pricepi? Astăzi cu orice preţ!

— Da de ce aşa curînd? l-am întrebat. Noi ăştia de pe-aici nu muşcăm doar.

— Lasă prostiile! mi-a tăiat el vorba mojiceşte. A tăcut. Dar deodată simt cum mă apucă pe la spate de încheietura mîinii. Şi unde începe să mă roage:

— Ascultă, prietene. Hai să ne înţelegem. Ce să-ţi mai vorbesc pe ocolite. Ştii şi dumneata cum stau lucrurile pe aici. Eşti cu comuniştii?

— Nu, i-am răspuns, şi aşa era.

— Adevărat spui?

— Ce să-ţi fac dacă nu mă crezi.

— Te cred, pentru Dumnezeu. Te văd doar, eşti om de treabă. Şi creştin. Te închini lui Dumnezeu?

— Asta nu se-ntreabă aşa, netam-nesam, zic. Dar dumneata ce învîrteşti pe aici?

— Nu te priveşte. Să lăsăm asta, a întors-o el repede. Aşa, moşule, nu eşti atît de bătrîn încît să nu-ţi dai seama ce se petrece în jurul dumitale şi ce viaţă duceţi voi acum.

Şi unde a început să-mi ţină un discurs cum că aici, în republică, e teroare şi dictatură şi că ţara noastră se duce de rîpă. Dar zicea că nu-i nimic, asta se isprăveşte. Apusul o să-şi bage coada şi americanii, care au cică tehnica cea mai

înaintată, or să ne aducă libertatea, şi tot aşa înainte c-o fi, c-o păţi, vorbea de parc-ar fi putut să urnească munţii din loc, şi se pricepea să turuie din gură ca şi Goebbels, răposatul, naiba să-l ia. Pînă la urmă mi-a îndrugat ceva de Komensky şi de *Fraţia cehă,* cică şi fraţii aceia au fost siliţi să plece în surghiun. Ascultam dînd din cap, pufăiam cu plăcere din pipă şi mă gîndeam: Toate ca toate, numai vremea să se mai ţină bună şi blestemaţii ăia de tăuni să nu-mi înfurie vacile.

— ...datoria fiecărui patriot adevărat, îmi toca el, e să lupte împotriva acestui regim. Dumneata ai acum prilejul să dai dovadă că eşti om întreg, că eşti creştin şi patriot adevărat. Cred că eşti patriot, nu?

— Patriot am fost de cînd sînt, zic eu.

— Ei, atunci, cum facem? Cred că poţi să găseşti o cale de scăpare.

M-am gîndit o clipă.

— Mda, zic, ar fi ceva...

— Hai spune. N-o să-ţi pară rău..

— Să poţi trece singur, nu cred. Poate că... dar...

— Ce dar?... Hai, zi-i... izbucni el nerăbdător.

— Uite cum s-ar putea: să te duc cu căruţa în partea ailaltă, pînă aproape de graniţă. Dumneata ai sta ascuns în fîn şi, o dată acolo, ai fugi repede. Dar pentru mine e primejdie, aşa că...

S-a gîndit mai întîi în tăcere, iar pe urmă cu glas:

— Dacă aş putea să am încredere, a zis încet, oftînd. Groaznică viaţă. Am ajuns să ne temem om de om.

— Dacă nu mă crezi, n-am ce-ţi face. Mi-am scuturat pipa şi am dat să mă scol. Dar i-am simţit iarăşi mîna, care m-a tras la loc.

— Stai jos şi nu mişca. Ei drăcia dracului. l-am auzit scrîşnind dinlăuntrul căpiţei. Trebuie să ne înţelegem. Altă cale de scăpare n-am. Dar bagă de seamă, moşule! — Glasul i s-a înăsprit. — Doar nu-ţi închipui că o să te las să pleci, ca să baţi toba în tot satul şi să stîrneşti grănicerii? S-o scurtăm, şmechere: cît ceri?

Nu mi-am dat îndată seama despre ce-i vorba.

— Ce să cer?

— Cum ce să ceri? a rînjit el. Bani! Nu vreau să mă duci de pomană.

Am tăcut. Un nor venea dinspre apus, se legăna ca o corabie uriaşă şi-şi trăgea umbra peste pajiştea cosită. Am ridicat din umeri.

— Iţi dau cincizeci de mii. Ţi-ajunge?

O clipă a scotocit prin servietă. Auzeam cum foşnesc hîrtiile. Apoi a scos din fîn o labă albă ca mucegaiul şi mi-a vîrît în mînă un teanc gros de bancnote.

— Ii numeri mai tîrziu, să nu te vadă cineva.

Ţineam teancul de hîrtii în mînă şi mi se părea că visez. In viaţa mea n-am avut în mîini atîta bănet. Inainte de război puneam cîte ceva deoparte, şi eu şi bătrîna mea, chipurile ca să ne cumpărăm casă. Dar ce putea să strîngă un biet muncitor ca mine! Cîştigam şi eu ceva mai mult cînd era toiul lucrului la fabrica de zahăr. Am strîns şi noi cîteva pîrlite de miişoare, rupîndu-ne pîinea de la gură, dar şi pe alea ni le-a luat Hitler. Şi acu, deodată, să mă pomenesc cu cincizeci de mii!

— Fumezi? m-a întrebat el. Iţi dau şi ţigări.

— Nu, nu. Imi ajunge pipa.

In clipa asta am văzut cum de după colţul pădurii se întorcea ofiţerul cu bicicleta. Mi-a făcut cu mîna.

— Ce-i, moşule, mi-a strigat el, nu ţi-e teamă de ploaie?

— Nici o mişcare, a şoptit cel din căpiţă. Cum te urneşti, vă împuşc pe amîndoi.

Simţeam gura pistolului între coaste şi nu era de loc plăcut. Eu, drept să-ţi spun, nu-s un erou. Imi ziceam: „stai binişor". Numai de n-ar veni ofiţerul încoace, Doamne fereşte. Ar fi fost păcat de el. Mi-am adus aminte de nevastă-sa pe care mi-o arătase cu cîteva zile în urmă, în fotografie. O blondă nurlie, cu doi copilaşi frumoşi lîngă ea!

— Mă odihnesc şi eu, ca om bătrîn ce sînt... i-am strigat tare, peste luncă, ofiţerului.

I-am văzut dinţii lucind într-un zîmbet, dar pesemne că era tare grăbit şi s-a pierdut repede pe drumul spre sat.

— Ai nervi tari, moşule, a şoptit ăla într-un tîrziu, după ce se desmetici. — Şi pe deasupra, şi noroc.

— De ce ? Din pricina banilor ?

— Păi ! Cu asta te-am pus la încercare. Dacă nu i-ai fi primit, altfel aş fi întors-o cu tine. Atunci mi-aş fi dat seama că vrei să mă înşeli.

— Credeam că-ţi ajunge că sînt bun patriot.

— Bine, bine. Nu-s copil, a zîmbit el prosteşte. Pentru dumneata e o afacere bună. Am plătit înainte, gata. Gîndeşte-te bine şi... fără prostii. Cum facem ?

— Cum facem ? Aşa cum ţi-am spus. Dar trebuie mai întîi să trec pe acasă, să nu se sperie nevastă-mea şi să nu se apuce de trăsnăi. Pe scurt, trebuie să ai răbdare.

M-am sculat cu greu şi mi-am scuturat mădularele amorţite. Cînd am oprit căruţa lîngă căpiţă, i-am văzut o clipă faţa. Nu era bătrîn. Avea o mustăcioară neagră, subţire ca un tăieţel, şi cearcăne vinete sub ochi. Părul cîrlionţat îi era îmbîcsit de fîn. Şi din urechi îi atîrnau cîteva fire. Buzunarele impermeabilului erau ticsite, iar în mînă ţinea o servietă din cea mai bună piele de porc.

A ieşit din culcuş şi s-a trîntit pe fînul din căruţă. Am mînat vacile la căpiţele care mai rămăseseră neîncărcate şi am mai aruncat peste el cîteva grămăjoare zdravene. Nimeni n-ar fi zis că duc pe cineva în căruţă. N-am apucat să pocnesc cu biciul cînd iată că-l aud pe cel de sub fîn :

— Îţi mai spun o dată, moşule : fără prostii. Ţine minte că o să mă apăr şi mai întîi pe tine te trimit în iad. Mi-ar părea rău de pielea ta bătrînă, mai ales că acum ai bani de tutun pentru toată viaţa. Cred că ai înţeles ce trebuie să faci.

— Ştiu. N-ai nici o grijă.

Ei, şi am pornit. Mînam vacile şi mă uitam amărît la bolta cerului. Dinspre graniţă se rostogoleau nori grei. Dar vîntul era încă destul de puternic ca să-i destrame. Numai să... măcar pînă după-amiezi.

Am ajuns la marginea satului — după cum vezi, stăm cam singuratici — am oprit la poarta mea, chiar aici pe drum. Aud pe ăl din fîn :

— Ce faci ? Ţi-ai pierdut minţile ? Dă-i drumul înainte.

Asta m-a scos din sărite. Am scrîşnit.

— La dracu, ţine-ţi gura. Dacă nu-ţi place, poftiţi de coborîţi, înălţimea voastră !

Am intrat în casă şi i-am povestit totul femeii mele. Sărmana de ea, credeam că moare pe loc cînd a auzit. A început să-şi frîngă mîinile, să toarne la cruci...

— Ce ne facem, Doamne Cristoase. Dacă iese

şi ne măcelăreşte pe amîndoi? Ii ştii doar pe de-alde ăştia, sînt în stare de orice. Ascultă-mă ce-ţi spun: fugi cît te ţin picioarele şi cheamă pe grăniceri în ajutor.

— Lasă, nu mai tremura. O dată ce-am picat pe negîndite în ciorba asta, trebuie să ies bine din ea.

Alergam dintr-un colţ al casei într-altul şi-mi ziceam: Pejsto, Pejsto, ori îţi vine acum un gînd bun, ori e rău cu tine.

In cele din urmă, am intrat în şopron şi am scos de-acolo nişte porţi vechi. Grele mai erau! Le-am tîrît una după alta la căruţă, luptîndu-mă de-mi curgea sudoarea şiroaie. Un vecin a strigat la mine de departe de pe şosea: „Ce te omori, măi Pejsta, pe căldura asta?" Dar eu n-auzeam şi nu vedeam nimic. Am aruncat pe fîn o poartă, apoi a doua, a treia, a patra. Uf! îl auzeam pe cel din fîn cum se suceşte, cum gîfîie. Pe urmă greutatea l-a strivit, nu mai putea face nici o mişcare. Aşa. Şi am mai aruncat şi a cincea poartă.

— Ho, ce faci? Vrei să mă striveşti? ţipa el. Nemernicule! Dă-le jos, dracu să te ia. N-auzi, mă...

— Unde să pun porţile, ha? am spus gîfîind. Că doar n-o să le car în spinare. Nu mai sînt flăcău.

— Hai, dă-i drumul, nu mă scoate din ţîţîni, a gemut el şi abia sufla.

Adusesem şi cîteva bucăţele de brînză frămîntată cu bere — era bine stătută — şi i le-am pus în fîn, drept sub nas. S-o mai miroasă un pic, că nu degeaba mi-a mîncat mîncarea de dimineaţă, încaltea să nu-i rămîn dator. Dar el nici n-a crîcnit, că porţile îi luaseră tot curajul.

Şi aşa am pornit noi mai departe, bineînţeles nu spre graniţă. Aşa! mergeam înadins încet, trăgînd din pipă! La răspîntie, la marginea pădurii, mă aştepta ofiţerul cu doi flăcăi. Incă de departe le-am fluturat cu mîna, făcîndu-le în acelaşi timp semn să tacă, punînd degetul la gură. Mi-au răspuns că au înţeles.

După ce şi-au tras piedica la pistoale, s-au apropiat de căruţă fără să scoată un cuvînt.

— Aveţi un plocon aici în fîn, flăcăilor, le-am spus eu.

Pe urmă, toate au mers repede. Flăcăii s-au înţeles din priviri, au dat porţile jos, şi cînd omul, pe jumătate înăbuşit, s-a întors pe spate, a văzut cu spaimă trei ţevi de pistol întinse spre capul lui. Clătinîndu-se se opintea să se desfacă din fîn.

— Sculaţi, înălţimea voastră, am ajuns.

Nici nu se dezmeticise şi a şi întins mîinile în sus. Clipea din ochi ca o buhă trezită la lumină, apoi s-a îngălbenit de furie, s-a uitat la mine şi a scuipat.

— Bestie! a scrîşnit el din dinţi.

Iar eu:

— Păi nu ți-am spus, înălțimea ta, că sînt patriot și-mi știu datoria. Nu zic, poate că patriotismul ăsta l-am înțeles fiecare în felul lui. Ce să-i faci! Dar nici dispreț nu mi se cuvine. Păcat numai că am ieșit în pagubă. Cine știe dacă mai apuc să bag fînul sub acoperiș.

Asta a fost tot. Cum vezi, n-am avut de povestit o faptă eroică. Oare puteam să mă port altfel? După-masă, pe cînd băgam fînul în pod, a venit ofițerul la mine, cică trebuia să-mi mulțumească, să mă felicite, și alte d-astea.

Zic: Avea ceva arme?

Zice el: Ceva arme? Un arsenal întreg. Pînă și grenade avea, iar geanta îi era plină cu documente. De ce-ai făcut isprava asta, moșule?

— De ce? S-ar fi putut întîmpla să pună mîna pe el și vreunul din grănicerii înarmați. Dar așa, a mers totul fără împușcături. Cu atît mai bine. Dar stați nițel, am ceva pentru dumneavoastră, i-am zis.

Am coborît din pod, l-am dus pe ofițer în odaie și am scos teancul de bancnote.

— Cincizeci de mii. E ceva, nu? Cincizeci de mii!

Acum vine partea cea mai urîtă. Mare nemernic mai era spionul! Ce crezi? Numărăm noi, numărăm și ajungem la treizeci și două de mii. Atît. Asta mi-a fost negustorul cinstit, cum își zicea el. Și se mai pretindea încă și patriot! Ptiu! Să tragă pe sfoară pe un moșneag ca

mine! Înțelegi, și-a dat seama că n-o să număr banii, și nu s-a dat înapoi să mă fure. Uite, așa sînt domnișorii ăștia, trăsnească-i Dumnezeu să-i trăsnească.

Ei, acum, am trăncănit destul. Treaba nu așteaptă. O să-i spun bătrînei să te ospăteze cu niște pîine și brînză din cea ce ți se topește pe limbă. Iar dacă mai stai și mîine, să mergi la estradă. Așa ceva n-ai să asculți nici la Praga, îți spun eu. Iar cînd te-i duce prin țară, să spui oamenilor că pot să doarmă liniștiți. Nu numai grănicerii, dar toți de pe-aici sîntem ca fierul...

V-am povestit istoria asta așa cum am auzit-o din gura bătrînului Pejsta.

STELE

1

Era tînără, tinerică; în ziua de Bunavestire împlinise şaisprezece ani. Învăţa în aceeaşi clasă cu Iakub, un băiat care se deosebea mult de ceilalţi elevi din şcoală. Strămoşii lui Iakub cutreieraseră pustiurile, tălmăcind vise şi citind în stele. Poate că vorbele profesorului de fizică, atunci cînd povestea despre orbitele sateliţilor, despre influenţa lunei asupra fluxului şi refluxului, sau despre eclipsele solare, trezeau un roi de amintiri străvechi în sufletul feciorului de negustor de mărunţişuri, în timp ce şedea nemişcat în banca crestată de bricegele unui lung şir de şcolari. Răposatul tată al lui Iakub le făcea gospodinelor socoteala la cumpărături cu o repeziciune uimitoare, pe cîte un petic de hîrtie de împachetat. Dar pe fiu calculele negustoreşti nu-l interesau. Îl atrăgeau în schimb cifrele astronomice, matematica cerească, stelele care

licăresc pe boltă asemenea unor cifre arabe de argint.

Fetele frumoase sînt de obicei slabe la matematici, iar Blažena se îngrozea cînd era vorba de un extemporal. Iakub îi trimitea bileţele în timpul lucrărilor de compunere şi se înţelegeau de minune. Blažena era numai inimă pentru orice fiinţă vie. Nu putea să treacă pe lîngă un cîine fără să-l mîngîie, pe lîngă un copil fără să-i zîmbească. Nu se sătura privind florile, aceste minuni zămislite din lut şi lumină. Un boboc care se desfăcea sub ochii celor doi tineri, cînd ieşeau să se plimbe la marginea oraşului, era o îndoită încîntare. Păpădia amintea discul soarelui, ciuboţica cucului semăna cu razele lunei pline în aprilie, raze tolănite din întîmplare sub zidurile vechiului castel; însuşi curcubeul cobora într-o dumbravă, după ploaie, în petalele florii numite pupăzea, iar stratul cu lalele nu se deosebea cu nimic de oglinda de buzunar, cînd răsfrîngea, noaptea, luminile cerului înstelat. Blaženka simţea prea bine că florile sînt întruchiparea stelelor pe pămînt şi astfel, tot mai bine se înţelegeau.

Într-o zi Iakub îi spuse:

— Poţi să vii deseară? Aş vrea să-ţi arăt ceva.

— Ce vrei să-mi arăţi? îl întrebă ea, încordată. Ştiţi, fetele sînt curioase.

— Nu mai întreba şi vino, răspunse Iakub.

A anunțat acasă că e poftită la o prietenă și s-a dus.

Iakub o conduse pe fată în parcul trandafirilor din Petrin, sus, pe colina care domină Praga. Pîcla albăstruie a înserării învăluia orașul, străpunsă de primele lumini electrice. Doi stîlpi de antenă rugineau mai încolo, sub bolta cerului. Semnalele de pericol de pe ele semănau cu niște rubine sau cu semafoarele de la calea ferată. Băiatul și fata străbătură aleile de trandafiri și se îndreptară înspre o clădire cu trei cupole semănînd a moschee.

Ușa era deschisă. O tăcere ca de biserică stăruia înlăuntrul clădirii. Iakub întrebă pe femeia de pază dacă administratorul se află în cupola principală. Femeia dădu din cap și Iakub porni cu Blaženka pe scară. Trecură printr-un coridor circular cu pereții acoperiți de fotografii reprezentînd nebuloase astrale și se pomeniră într-un loc ca o punte de corabie, cu singura deosebire că era rotund și acoperișul îl forma cupola, împărțită în două de o spărtură ca un crenel de tun. Prin această spărtură se vedea o dungă din cerul de culoarea indigoului și o stea aurie spre care obiectivul telescopului se îndrepta în adevăr ca o gură de tun. Phii, ce monstru și telescopul ăsta! Avea două țevi ca două coșuri de vapor, atunci cînd sînt lăsate în jos ca să poată trece vasul pe sub un pod. Pînă și aerul îți dădea impresia că ești pe o corabie: mirosea a

ulei, iar de undeva, din măruntaiele clădirii, răzbătea un uruit de motor.

Iakub se urcă pe o scară spre ocular, cu o mînă lovi banca rezervată celui se privește corpurile cerești, iar pe cealaltă o întinse Blaženei.

— Vino încoace — o ispiti el — să pornim împreună în lună.

Administratorul, îmbrăcat într-un halat faustian, stătea întors cu fața la perete și cotrobăia, căutînd ceva.

Abia se stinsese ecoul ultimului cuvînt, și puntea se cutremură, scîrțîi și vîjîi; pînă să se dezmeticească Blaženа, corabia pornise. Ar fi jurat că nu se învîrtește numai cupola de deasupra, ci și dușumeaua de sub picioare.

Iakub zîmbi și întoarse ocularul.

— Acum am prins-o, spuse el. Astupă-ți cu palma un ochi și cu celălalt privește.

Băiatul și fata, cu capetele rezemate unul de altul, tăceau.

Globul rotund al lunei se învîrtea în spațiu ca un balon din acelea cu care zburau oamenii pe vremuri. Luna se mai putea asemăna și cu o portocală. Adîncitura care la portocală rămîne în urma cozii rupte era craterul Tycho. In oglinda măritoare a telescopului obrazul lunei își pierdea toată frumusețea. Il poceau vulcanii crescuți ca niște negi, era ciupit de cratere, brăzdat de ridurile adînci ale văilor.

— Uite colo, Pirineii, spuse Iakub arătînd o ridicătură dantelată pe coaja portocalei. Şi uite dincoace Alpii. Astronomii au dat lanţurilor muntoase de pe lună numele celor de pe pămînt. Iakub se simţea pe lună ca acasă la el, de aceea se scuză, cu modestie de gazdă:

— Păcat că nu ţi-am arătat-o pe Crai-nou. Astă-seară e prea luminată.

Suprafaţa satelitului strălucea de te dureau ochii, dar strălucirea îi era lipsită de viaţă. Luna amintea o sferă de ipsos în bătaia unui reflector. Doamne, cîtă tristeţe acolo, în lună!

— Hai să-ţi arăt şi ceva mai frumos, spuse Iakub.

Invîrtind cupola, îndreptă telescopul spre Arctur, stea fixă de mărimea întîi, din familia stelelor portocalii. Fata îşi apropie ochiul de ocular.

— Nu-i adevărat, exclamă ea, nu e portocalie, uite ce roşu splendid.

Vai! Ştiţi ce se întîmplase? Antena din Petřin intrase în cîmpul vizual al telescopului. Nu mă mai întrebaţi ce dojeni a trebuit să sufere Blažena din partea colegului ei. Dar curînd acesta îşi dădu seama că o jigneşte şi încetă. Ii arătă o stea de un albastru minunat, Vega, care la japonezi e socotită steaua iubirii. Dar cea mai frumoasă privelişte o oferea o pereche de stele din osia carului mare. Două luminiţe pîlpîiau alături de doi ochi înlăcrimaţi, două steluţe ca

două albine gemene. Pămînteanul privitor cu ochiul liber nu-şi dă seama că sînt două. Aceasta era o taină a observatorului Štefánik din Parcul trandafirilor de pe colina Petřin.

Cine ştie cît arăta ceasul astronomic ţinut în subsol pentru ca pendulul lui de invar să nu fie zdruncinat cumva de forfota vieţii, cînd cei doi tineri, strîns lipiţi unul de altul, coborîră în Nebozízek.

Era întuneric beznă şi nimeni nu-i putea vedea. Dacă vreun locuitor din Vega ar fi luminat atunci pămîntul cu o oglindă mai desăvîrşită decît cea de pe Mount Nilson, nici el nu i-ar fi putut surprinde pe cei doi liceeni sărutîndu-se, fiindcă ar fi văzut planeta noastră prea tîrziu, cînd ei n-ar mai fi fost acolo. De la Vega pînă la noi sînt douăzeci şi cinci de ani lumină, un pătrar de veac.

— Asta n-ar fi încă nimic, Blažena. Noi vedem lumina unor stele, care s-au stins cu mult înainte de clipa cînd ajung la noi razele lor.

Distanţele astrale o ameţeau pe fata care se plimba pe una din aleile întortocheate din Nebozízek. Se lipi şi mai strîns de Iakub. El era aproape, şi-i vorbea în şoaptă. Parcul răspîndea în întuneric pale de căldură umedă, ca de seră. Arbuştii din Petřin păreau o vegetaţie exotică, totul era schimbat şi însăşi Praga, care se întindea la picioarele lor, învăluită în pîcla albuie a lunei, părea un oraş străin. Cînd vor ter-

mina şcoala, vor porni în lume, amîndoi. Iakub se va face astronom, iar Blažena grădinăriţă. Iakub se vedea în închipuire cum şade la telescop veghind pînă ce o anume stea va trece în raza lui vizuală. Auzea glasul care da semnalul timpului la orbservatorul de pe Mont-Blanc. Iar Blažena vedea de pe acum înflorind genţiana pe Alpi, Edelweiss şi ghiocelul plăpînd, rumenit de razele ultraviolete, toate aceste flori fragede care îşi sorb vlaga din torenţii dezgheţului, ca şi în prima zi după facerea lumii. Iar cînd Iakub va descoperi o stea nouă, îi va pune numele Blažena.

— Taci! Cînd o să scot o nouă varietate de liliac, am să-l numesc „liliacul lui Iakub".

Rîdeau de bucurie la gîndul planurilor atît de frumoase pe care le puneau la cale, apoi se mai sărutară o dată de noapte bună şi porniră glonţ fiecare la casa lui, unde erau aşteptaţi cu mustrări şi ceartă.

2

Era tot tînără, tinerică, împlinea de Bunavestire optsprezece ani, cînd l-au luat pe Iakub de lîngă ea şi l-au dus la Terezín. Ce făcuse? Spărsese un geam cînd bătuse cu băieţii mingea în clasă. Suflase la ora de fizică. Acasă răspundea repezit tatălui său vitreg cînd stăteau împreună

la masă. Trîntea uşa. Niciodată nu-şi punea la loc ştergarul, după ce-şi spăla mîinile murdărite de creioanele cu care desena orbita stelelor pe globul astronomic. Astea au fost toate vinile lui. In schimb, avea nişte ochi orientali neîngăduit de frumoşi şi circumvoluţiuni cerebrale prea fin şerpuite. Strămoşii lui au creat Cîntarea Cîntărilor şi au descoperit tainele cifrelor cu mult înainte ca bălanii teutoni, îmbrăcaţi în piei de fiară, să fi ieşit din peşterile lor pentru a cuceri lumea cu ciomagul în mînă. Şi acest lucru nu-i putea fi iertat lui Iakub, de aceea el nu mai putea să înveţe, de aceea a fost silit să părăsească şcoala. Pe piept trebuia să poarte o stea galbenă de pîslă, cruntă ironie pentru un viitor astronom.

Ah, Blažena văzuse prea curînd cum înfloreşte genţiana, vioreaua, oloiza.

Mama lui Iakub, femeie frumoasă, se căsătorise a doua oară cu un creştin. Se iubeau mult, el îi citea dorinţele în ochi. Rămăsese cu ea şi în aceste vremuri de urgie, ceea ce a salvat-o de ghettou. Dar pe băiat n-au izbutit să-l ascundă. Işi frîngeau mîinile că nu l-au trimis la timp în străinătate. Ar fi putut să trăiască liber în una din cele două ţări, de unde ne venea atunci puterea vieţii prin miraculoasa cutie a aparatului de radio. Ar fi putut să se facă aviator şi, zburînd pe sub stele, să grăbească sfîrşitul războiului.

Acum era însă prea tîrziu. Veni ziua cînd mama se certă cu Iakub, căutînd să-l convingă că e mai cuminte să-i pună în bagajul cu greutate limitată o cutie de biscuiţi, decît manualul de astronomie. Vă puteţi închipui ce simţea mama în clipa aceea. In cîteva zile părul ei ca pana corbului se făcuse cenuşiu ca oţelul.

Iakub căută să liniştească pe cele două femei.

— N-o să mă ţină mult. Mă întorc cît ai bate din palme.

De cînd plecase el, prietenia dintre mamă şi iubită se închega tot mai puternic. Căutau una în alta pe Iakub ; el se uita la Blažena prin ochii mamei iar mamei îi vorbea cu buzele colegei lui de şcoală. Luau una de la alta scrisorile lui, cu cuvintele numărate de cenzură, şi le citeau împreună, sfătuindu-se apoi împreună. Blažena se simţea vinovată că tovarăşul ei îndura suferinţe în timp ce ea stătea în căldura căminului. Şi-a jurat să nu danseze, să nu iasă nicăieri, să nu calce prin cinematografe sau la teatru decît împreună cu Iakub, dar n-a suflat nimănui o vorbă despre hotărîrea ei.

— Trăieşti prea singuratică pentru vîrsta ta, îi spuse o dată mama lui Iakub. De ce ocoleşti lumea ?

— Rostiţi rar cuvintele, ca şi mama mea, replică apăsat eleva din ultima clasă de liceu. Dar dumneavoastră de ce nu vă duceţi ?

— Eu nu pot.

Mama lui Iakub zîmbi trist arătîndu-şi paltonul atîrnat pe umeraşi.

Blažena se apropie şi-l privi.

— Vă rog să-mi împrumutaţi steaua, spuse ea, apoi cu glas surd, copleşit de emoţie : Vreau să mi-o prind la reverul hainei să umblu aşa ; să n-o duc aici mai bine decît el.

Intinse mîna să ia steaua, dar mama lui Iakub o lovi peste degete. Glasul ei tremura de mînie cînd spuse :

— Aşa se pedepsesc copiii mici cînd îşi vîră degetele unde nu trebuie. Ai înnebunit ? Nu eşti destul de nenorocită ? Şi urmă, aşa cum îşi mustră mamele copiii : Dacă mai faci o prostie ca asta, nici n-am să mă mai uit la tine.

Blažena tăcu, dar mai tîrziu căpătă o stea de la o colegă, o puse împreună cu bucăţelele de zahăr economisite de la mai multe mese şi cu ţigările furate, una cîte una, de la tatăl ei şi porni spre Terezín. Rugase pe un jandarm ceh s-o însoţească în ghettou.

Păşea prin oraşul de cazărmi, cu steaua prinsă la piept, ca întruchiparea unei amintiri părinteşti de pe vremurile vechii Austrii. Din pragurile uşilor, ale ferestrelor şi pretutindeni, pe străzi, o urmăreau oameni cu ochi orientali şi poate îşi dădeau seama că această fată îngrijit îmbrăcată nu e de-a lor.

Se întîlni cu un grup de deţinuţi care se întorceau la închisoare. (Din fericire Iakub n-avea

ce căuta după poarta asta neagră.) Un bărbat în uniformă, cu ochi nepăsători, păşea alături de fantomele care mărşăluiau. Cînd grupul trecu pe lîngă Blažena, aceasta lăsă ca din greşeală să-i cadă batista şi, o dată cu ea, o ţigară. Unul dintre deţinuţi se aplecă şi cînd ridică fruntea, Blažena recunoscu în el pe Chvojka, un traducător din limba sîrbă; îl cunoscuse cîndva. El era, sau i se păruse?

Dar de urma lui Iakub nici că dădu. I se spuse că toţi cei tineri erau trimişi afară din oraş să doboare arbori. Jandarmul care însoţea fata nu putu să afle dacă şi Iakub e printre ei mai ales că se ferea să întrebe prea mult. Era ca în vis, un vis rău în care cauţi zadarnic pe cineva.

Pe cer răsări Carul Mare şi Blažena trebui să se întoarcă la trenul cu geamuri camuflate.

Se duse la mama lui Iakub şi-i mărturisi călătoria. Se înţelege că mama nu s-a ţinut de cuvînt, n-a dat-o afară, ci urmărea încordată buzele fetei întrebînd-o amănunţit despre toate. Blažena spunea că n-ar fi chiar atît de rău în Terezín, orăşelul acela de modă veche. Îngrozitor nu e, dar atmosfera te înăbuşă. Iakub, fiind tînăr, voinic şi deştept, o să reziste. Să nu ne neliniştim, dacă întîrzie să ne scrie. Nedreptăţi de acestea ni s-au mai făcut.

Peste cîteva zile tatăl vitreg al lui Iakub o chemă pe Blažena:

— Vino cît mai repede. Soţiei mele i-e rău.

Femeia nu era culcată. Veni ea însăşi să deschidă uşa. Păşea ţeapănă, într-un fel atît de ciudat, încît îţi făcea impresia că o împinge cineva de la spate. Privi pe faţă cu ochi neobişnuit de mari.

— Ne-au trimis hainele lui Iakub, zise ea în şoaptă.

— Nu-i adevărat, spuse repede Blažena. Asta nu se poate!

Mama atinse cu mîna scurta de sport a băiatului, aceea cu care el plecase de acasă, asigurînd-o că se va întoarce repede. Ridică o carte cu coperta albastră-cenuşie şi o lăsă să cadă din nou pe masă. Era manualul de astronomie. Scurte ca aceea pe care o avea acum Blažena în faţă se puteau găsi cu miile în lume. Dar manualul de astronomie era unul şi la vederea lui, colega lui Iakub se simţi doborîtă de durere. Ce i-am făcut? Doamne Isuse, ce i-am făcut noi două?

Pe bileţelul oficial scrie că a murit de gripă. Cine a mai pomenit una ca asta? Ciudată boală.

— A fugit şi se ascunde pe undeva, rosti Blažena într-o şoaptă de conspirator. De aceea nu a putut să-şi ia cu el cartea de astronomie.

Mama avea în gînd amintirea atîtor pogromuri, păstra în minte scepticismul unui popor vechi, în jurul ei circulau fel de fel de ştiri înspăimîntătoare, iar acum ţinea în mînă şi hîr-

tia oficială. O mîngîie pe păr pe fata cu ochi albaştri.

— Nu vreau să-ţi răpesc nădejdea, spuse ea, şi în priviri îi pîlpîi o flacără amenințătoare, aprinsă parcă de tînăra fată.

Dar Blažena susţinea neclintită că Iakub trăieşte. Ce ştiau ei? Era ca şi cu stelele acelea gemene — cu ochii liberi, nimeni nu putea să vadă că sînt două.

Dar iată că într-o zi o căută cineva. Un om atît de slăbit încît părea un copil, deşi era bărbat în toată firea. Abia cînd începu să vorbească, Blažena îl recunoscu pe sîrbul Chvojka. Deci tot el fusese cel din Terezín. Îi spuse fetei că a fost arestat în ziua în care se începuse războiul cu Iugoslavia, iar de curînd i-au dat drumul.

Blažena îl apucă de braţ.

— Ce-i cu Iakub? Ştii? Mai trăieşte?

— Uite ce-ţi trimite, spuse omul acela nenorocit. Apoi aruncă o privire în jur şi-şi descheie raglanul. Am stat în aceeaşi celulă.

— În celulă? Aşadar trăieşte!

Chvojka o privi lung.

— Cel pe care nu-l uită iubita trăieşte mereu în sufletul ei.

Blažena se făcu albă ca varul.

— Ce s-a întîmplat cu el? A fost în adevăr bolnav? Am dreptul să ştiu.

— Îţi transmite că n-a uitat niciodată de flori şi de stele. Chvojka îi dădu apoi un vraf de foi de hîrtie. — Şi să nu uiţi nici dumneata.

Blažena crezu la început că sînt nişte calcule astronomice de ale lui Iakub şi începu să le desfacă, abia mişcîndu-şi degetele înţepenite de durere. Greşea. Foile erau scrise cu litere mărunte de tipar pe hîrtie proastă, toate la fel. — Trebuie să le bagi în plicuri cît mai obişnuite şi să le arunci în cutiile de scrisori din alte cartiere decît acela în care locuieşti. Iakub a lucrat cu noi, spuse Chvojka. N-ai vrea să ne ajuţi şi dumneata, pentru ca tinerii să aibă iarăşi flori şi stele, de astă dată pentru totdeauna?

Blažena lupta cu durerea copleşitoare ce i-o pricinuise ştirea adusă şi auzea glasul lui Chvojka venind ca din depărtare.

— Nu te silesc, adăugă acesta. Dacă ai cumva vreo îndoială...

— Nu. Vreau! exclamă Blažena dezmeticindu-se parcă dintr-un coşmar. Răsfoi foile: erau toate la fel, da, toate la fel.

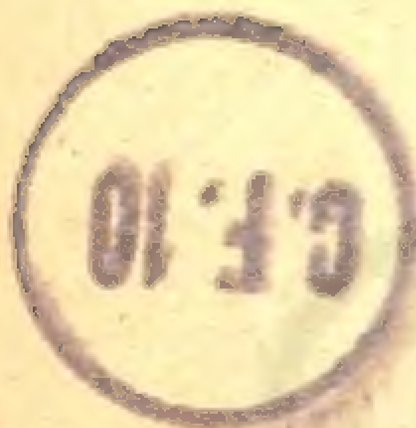
Astfel începură să lucreze şi mama şi Blažena în rezistenţă, din dragoste pentru Iakub, după cum le poruncise el, pentru ca florile să răsară pe pămînt şi stelele pe cer, măcar pentru alţi îndrăgostiţi, mai norocoşi.

CUPRINSUL

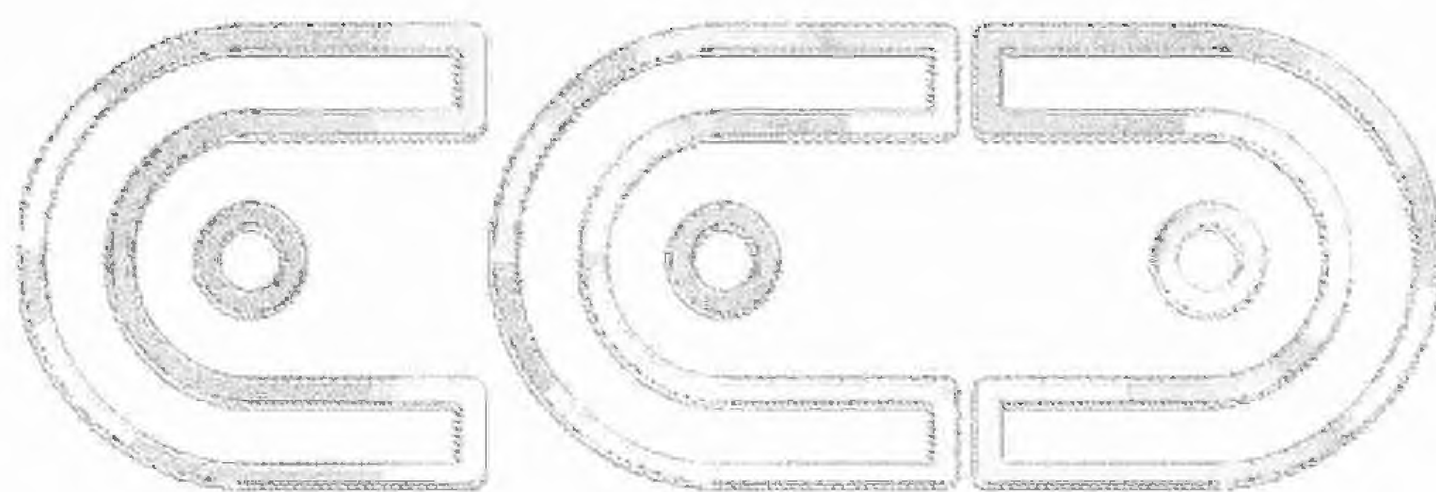
Responsabil de carte: Florin Chiriţescu
Tehnoredactor: Aurelia Vîntu
Corector: Lucian Brunu

Dat la cules 07.01.57. Bun de tipar 12.03.57. Tiraj 8110 ex. Hîrtie cărţi şcolare de 65 gr. m.p. Format 700×1000/32. Coli ed. 4,06. Coli de tipar 3,62. Ediţia I. Comanda 3169. A. nr. 06504. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 885-31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 45 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti — R.P.R.

Scanare și prelucrare digitală

de

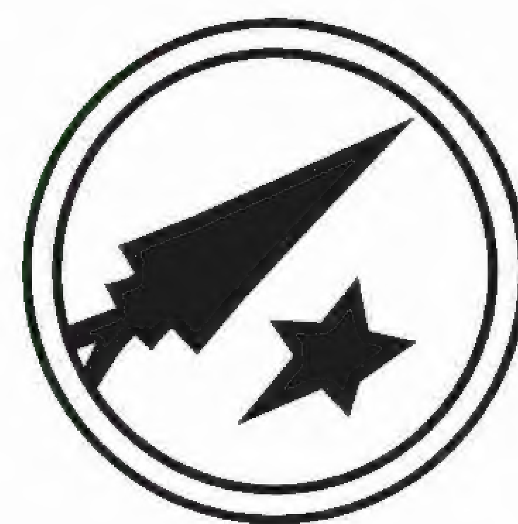

Anonim

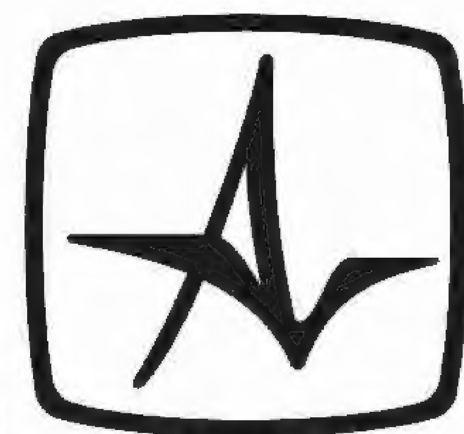

și

CAT Graur

Antwerpen

2023

